

Hibruu Tere

Moŋnoŋ Hibruu yoŋoo Tere aŋgi.

Jeŋ-asa-asari

Jiisasnoŋ Siwenonŋ uro iikawaa gematanonŋ gbani 35 kawaa so tegoro eja monŋ qata mende moŋoŋi, iinonŋ Tere koi oonŋ Juuda uumeleenŋ ejemba yoŋoononŋ ano. Juuda yoŋononŋ Hibruu (waba) qaa jegitiwaaŋonŋ qagia Hibruu qagi. Tosianonŋ Juuda uumeleenŋ ejemba ii sisiwerowero mamaga ama oŋoŋgi Jiisaswaanonŋ kana dindiŋa mesaowombaajonŋ romonŋonŋ Juuda yoŋoo kana walaganonŋ duŋanonŋ mombo keubombaajonŋ mogi. Kana walaga ii Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ.

Tere kokawaa qaa kota 3 ii kokaenŋ:

1. Jiisas, Anutuwaa Meria iinonŋ siimbobolo somata moma iikaanŋa kanonŋ Maŋa teŋ komambaa kania moro. Kawaaŋonŋ Siwe gajoba, Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya uŋuugunŋ uuta koloŋa.

2. Anutunonŋ Jiisas kuuro kambanŋ tetegoya qaa jigo gawonŋ galenana waŋa koloŋonŋ laligowaa. Aŋaa saya molaarotiwaajonŋ siimolonŋ oonŋ-oononŋ tegoro jigo gawonŋ galeŋ tosaanŋ yoŋooŋonŋ mende amamaawonŋa.

3. Uumeleenŋ anono Jiisas moma laarininŋ siŋgisonŋonana mesaonŋ hamo qeŋ nonoma koomunonŋa metogonŋ nonono toroko mende moŋonŋ. Jigo gawonŋ walaga ii uŋaunŋa kaanŋa kolooro megii Jiisasnoŋ hamoqeqewaa kania honŋa ninisaama aŋaa siimolonŋ oonŋonŋ kaanŋa ambutiwaajonŋ ama aoro.

Momalaari ejemba somata yoŋoo siligiaa sunduya ii tetegoyanonŋ (Boŋ 11) oonŋ momalaarigianonŋ zololonŋowabotiwaajonŋ kokaenŋ kuunŋ oŋonŋa, “Sisiwerowero ama oŋoŋgi kawaa siimboboloya ii mono kaparaŋ koma mokosiŋonŋ moma Jiisaswo haamo ambu.” Buk kokawaa qambanŋmambanŋa ano galeŋ meme qaaya ii ainŋawo.

Buk kokawaa bakaya waŋa 10 ii kokaenŋ:

Qaa mutuya: Kraistnoŋ Anutuwaa kania ninisaandabororo 1.1-3

Kraistnoŋ gajoba kuuya uŋuugunŋa 1.4–2.18

Kraistnoŋ Mooses ano Joosua uruugunŋa 3.1–4.13

Kraistnoŋ jigo gawonŋ galeŋ kuuya uŋuugunŋa 4.14–7.28

Kraistwaa soomongo areŋa ii soomongo areŋ walaga uuguja 8.1–9.28
 Kraistwaa sa busuyanōj siimoloŋ kuuya unuuguja 10.1-39
 Momalaari ii iwoi mutuya ano waŋa 11.1–12.29
 Nanamemenananōj Anutu keraqeeŋgo meŋ mubu 13.1-19
 Qamakooli tetegoya 13.20-21
 Uuwaawaa qaa ano yeizozo qaa tetegoya 13.22-25

Anutunōj Meria wasiro qaaya ninisaano.

1 ¹ Anutunōj monowaa monoyanōga kanaiŋ kana morota morota otaaŋ qaaya ninisaamabaajōj moro. Kaerj moma qaaya kambaŋ mamaga gejatootoo ejemba sololoŋ uugianōj ano asuganōj jegi ambosakoŋurunananoŋ moma laligoŋ kougi. ² Kaerj laligoŋ kougito, kambaŋ tetegoyanoŋ laligoŋiŋ kokaamba mono Meria wasiro qaaya ninisaama asuganōj jero moniŋ. Meria iinoŋ Maŋa ilaaro Siwe, namo ano iikawaa ilawoilagara kuuya mokooloori Merianoŋ kambaŋ tetegoyanoŋ iwoi kuuyaa Toya koloowaatiwaajōj jeŋ tegoro laligoja. ³ Anutuwaa kaitanianoŋ Meria eŋ muro kamaaŋ qendeeno. Anutuwaa asamararaŋanoŋ mono ii kuuro bilisik ano unauŋa kaŋa iiniŋ. Siŋgisōŋgonana koma konjoratidaboroŋgo mono Siwe gomanōj uma duŋa meŋ Uutananaa boro dindiŋanoŋ raja. Iikanōj rama Siwe namowaa ilawoila kuuya ii qaaya ku-usuŋawonoŋ bosima galerj koma laligoja.

Anutuwaa Merianoŋ Siwe gajoba unuuguja.

⁴ Anutunōj Meria qa muro iikanōj mono Siwe gajoba yoŋoo qagia uuguj akadamyawo kolooji, iikawaa so Merianoŋ Siwe gajoba unuuguj somatagia kolooro newo baatanōj laligoju. ⁵ “Anutunōj kambaŋ moŋnoŋ Siwe gajobauruta yoŋoonōga mombaajōj qaa kokaerj mende jero,

“Giinoŋ noo Merana koloona niinoŋ kete goo Maŋa koloojerj.”

Kaerjagadeerj qaa moŋ kokaerj jerota eja,

“Niinoŋ iwaa Maŋa koloowe iinoŋ noo Merana koloowaa.”

⁶ Qaa ii mombo toroqerj mutu Meria jeŋ tegoro namonoŋ kamaamabaajōj anoti, kambaŋ iikanōj waladeerj kokaerj jero,

“Oo Siwe gajobauruna, oŋo mono korebore iwaa waeya meŋ mepeseerj laligowu.”

⁷ Siwe gajoba ii qaa kokaerj injjorota eja,

“Anutunōj gajobauruta meŋ letoma oŋono haamo kaŋa kolooŋ kema kawuya. Welenqeŋeurutanoŋ letoma gere bolerj kaŋa kolooŋ kema kawuya.”

⁸ Ii kaerj injjoroto, Meria ii qaa moŋ kokaerj ijerota eja,

^a 1.5 Ond 2.7; 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13   ^b 1.6 Dut 32.43   ^c 1.7 Ond 104.4

^d 1.8-9 Ond 45.6-7

“Oo Poŋ, giinoŋ mono jinŋkaronŋ duŋ raraganonŋ kambanŋ tetegoya qaa rama uba. Taa gbaruga ku-usuŋawo iikanonŋ qindingonŋ nonona nanamemenŋ dindinanonŋ mono bentotonŋгаа munŋeŋa kolooŋ eŋ ubaa.

- 9 Giinoŋ nanamemenŋ solanŋaa siinŋ eŋ gono nanamemenŋ doogoyaajonŋ irinŋga soono kazi ama laligoŋ kouna. Kawaajonŋ goo benŋga Anutu iinoŋ mono goo siinŋ eŋ muro gii korisoro kelenonŋ alauruga unŋuugunŋ honombononŋa qaa gomoriro laligojanŋ.”

^{10e}Meriiaa qaa moŋ ii kokaenŋ,

“Oo Poŋ, giinoŋ kanakanaiyanonŋ namowaa tandoya kuuna Siwewaa jakeya jakeya iikanonŋ mono goo boroterega kolooju.

- 11 Siwe balonŋ kuuya kanonŋ opo maleku kaanŋa walaga kolooŋ aliwuyato, giinoŋ mono kotiinŋ nama uba.

- 12 Maki pipiinŋkejoŋi, giinoŋ mono kawaa so siwe ii-iita ii opo suru somonŋgoŋ kaanŋa pipiinŋ onŋona letombu.

Iwoi kuuya utegowaato, giinoŋ mono tani motoonŋgo kayadeenŋ kolooŋ gbaniga tetegoya qaa laligoŋ uba.”

^{13f}Anutunonŋ kambanŋ moŋnonŋ Siwe gajobauruta yoŋoononŋa mombaajonŋ qaa kokaenŋ mende jero,

“Giinoŋ kanŋ boro dindinanonŋ rana niinoŋ mono tuarenjenuruga kambanŋ batuya kokanonŋ riinŋ riitama onŋombe kamaanŋ unŋuro goo kanagaa doya kolooŋi otokorianŋ maabonŋa.”

¹⁴Meriiaajonŋ qaaya qaaya kaenŋ jeroto, Siwe gajoba ii moroga kolooju? Kuuya yoŋononŋ Anutu waa welenŋqeqe unŋauruta kolooju. Kaanŋa kolooŋ ejemba oyanŋboyanŋ buŋa qeŋ aowuti, ii ilaanŋ onŋombutiwaajonŋ wasinŋ onŋono laligoju. Kianŋ.

Uunana mende meleembombotiwaa galeŋ meme qaa

2 ¹Kawaajonŋ Buŋa qaa moninŋi, ii mono tororo moma asariwombaajonŋ kaparanŋ koma geja ambu. Namononŋ laaligowaa iwoiya moŋnonŋ nunuano lanŋ kema kanŋ lalabubu laligowonŋati eenŋ, mono Jiisaswaa hamoqeqe gawonŋa uugunŋ eenŋ laligoŋ tiwilaawombo. ²Qaa ii kokaenŋ jenŋ asarimanŋa: Wala Siwe gajoba yoŋononŋ Buŋa qaa jegi iikanonŋ ejemba somonŋgoŋ onŋono laligogi. Kaenŋ laligoŋ daenŋ yoŋononŋ Kana qaa mende tenŋ koma sonŋgo waleenŋgiti, Anutunonŋ mono kuuya iyonŋoo qaagia dindinagadeenŋ jenŋ tegonŋ ironŋa meleema onŋono lombo qagianonŋ uro laligoŋ kougi.

³Yoŋononŋ lombo mokoloogi nonononŋ kaanŋiadeenŋ qaa qewonŋati eenŋ, iikawaa ironŋaajonŋ mono nomaenŋ oloŋ kombonaga? Hamoqeqe

^e 1.10-12 Ond 102.25-27   ^f 1.13 Ond 110.1

gawonj somata ii telambelanj qaganonj lolomonij ambonjati eenj, mono iikawaa ironjanonja oloj kombombaaonj amamaawonja. Pojonj kanainj hamoqeqewaa kania injisaano tosianonj qaa ii jetanonja moma nanjonj jery kotiiigi seinj sokoma nonono. ⁴Ii nanjonj jery asarigi Anutunonj yonjowo motoonj nama qaagia nanjonj jero angoletu aiwese kania kania ii ku-usunjawo asugiro Unja Toroya molaanj uusiinja so mendeeno sokoma nonono. Kianj.

Jiisasnonj danana koloonj Siwenonj nunuamambaajonj moja.

⁵Siwe namo gbilia koloowutiwaa qaaya jenkejonj, Anutunonj anana iikanonj Siwe gajoba newo baagianonj laligowombaa arenja mende jery kotooro. ⁶Kaenj qaagoto, qaa ii mojonj nanjonj jerota Buja Terewaa batuya mojonj kokaenj eja,

“Namo ejanonj mono moroga kolooro ii romonjonj munkejanj?

Siwe gomambaa Eja honjanonj mono moroga kolooro ii kalanj komakejanj?

⁷ Giinonj ii menj kamaanj muna kambanj toroga Siwe gajoba yonjoo newo baagianonj kamaanj kamaanjeqeta koloonj laligoro. Laligoro wana asamararanonj uro kasaronj ilawage muna akadamyawo koloonj qabunyawo laligoja. Kaanja laligonj ilawoila kuuya galej koma laligoja.

⁸ Boroterega kuuya mono iwaa jenkootoyaa baatanonj laligowutiwaaonj menj kamaanj onjona laligowu.”

Qaa iikawaa so iwoi kuuya ii iwaa ku-usunj baatanonj laligowutiwaaonj menj kamaanj onjoma iikanonj iwoi mojn mende mesaoro iwaa qaayaa baatanonj mende enaga. Arenj kaenj anoto, kambanj kokaamba borotereya kuuya ii iwaa ku-usunj baatanonj menj kamaanj onjono qaaya tej komakejutiwaa so mende injimakejonj.

⁹Kaanja mende injimakejonto, Jiisasnonj mono kokaenj letoma laligoro iimakejonj: Koomuwaa siimboboloya morotiwaaonj Anutunonj wano asamararanonj uro kasaronj ilawage muro iinij akadamyawo koloonj qabunyawo laligoja. Anutunonj kalenmoriaja qendeema nonomambaajonj moma kuuya anaaajonj ama koomuwaa siimboboloya mobaatiwaaonj jery tegoro. Kawaajonj menj kamaanj muro kambanj toroga Siwe gajoba yonjoo newo baagianonj kamaanj kamaanjeqeta koloonj laligoro. Kaanja laligoroto, kambanj kokaamba qabuja uuta menj laligoja. ¹⁰Anutunonj ilawoila kuuyaa kania koloaja. Iinonj kuuya anana iyanja mepeseenj mubombaaonj ama mokoloonj nonono laligojonj. Iinonj ejemba seiseiya nunuano asamararanonj ubombaaonj moja. Kaenj moma hamoqeqenanaa Toya ii mende anjonj kono siimbobolo moma iikaanja

§ 2.6-8 Ond 8.4-6

kanonj gawonja ii medabororo asamararaja kuuya mokoloowaatiwaajonj moro sokono.

¹¹ Monjonj menj sorainj nonomakeji ano ejemba soraaya koloonjkejonj, kuuya ananaa kondomondoo Tonananonj mono motoonjgo kolooja. Kawaaajonj Jiisasnonj qanana “Alauruna,” kaenj qamambaajonj gamuya mende momakeja. ¹² ^hKaniananaajonj Buja qaa monj kokaenj jerota eja, “Niinonj goo qaga ii neenaa alauruna yonjoonj qama asarinj onjoma uumeleenj kanageso batugianonj nama mepeseenj gomakemaaja.”

¹³ ⁱKaanagadeenj iikawaa Buja qaaya monj kokaenj jerota eja, “Niinonj momalaarina Anutuwaanonj ama laligomaaja.” Dujanonj mombo iikawaa Buja qaaya monj ii kokaenj jerota eja, “Moba, nii ano Anutunonj merabora nonoti, nonononj koi laligojonj.”

¹⁴ Monjonj menj komunj nonomambaa ku-usunja menj laligoji, Jiisasnonj mono ii melunjgoro kemebaatiwaajonj ama komunj iikanonj haamo ano. “Kilejaa Toya melunjomaja,” jenj ejemba sa busunanawo laligojonj, iikawaajonj iinonj kaanagadeenj ananawo tani motoonjgo iikayadeenj namo ejaga kolooro. ¹⁵ Ejemba laaligogia namononj laligojutiwaa so komuwombaa torokogianonj somonjonj onjono laligonj kougiti, ii kuuya mono isama onjono solanjaniwutiwaajonj ama namo ejaga kolooro. ¹⁶ Siwe gajoba kalaenj koma onjombaatiwaajonj balonj ejaga mende kolooroto, Aabrahambaa gbiliuruta anana moma anjonj koma ilaanj nonomakebaatiwaajonj mono iikaaja kolooro.

¹⁷ Kania kawaajonj ama iinonj ilawoila kuuya kanonj alauruta ananawo tani motoonjgo iikayadeenj kolooro. Jigo gawonj galenana waaja koloonj gawonja nonj menj kiankomunj nonoma laligowaatiwaajonj mono ananawo tani motoonj kolooro. Tani motoonjgo koloonjgo mono saanonj jotamemenana koloonj jigo galeenj waajaa gawonja menjkeja. Ii memambaajonj singisonjonanana tawaya ama Anutuwaajaanonj ii koma konjoratiro. ¹⁸ Balonj ejaga kolooro ijonjonj anjgobato menj mugij anjo siimbobolo moma laligoroti, iikawaajonj ejemba anjgobato menj nonomakejuti, anana mono saanonj ilaanj nonomakebaa. Kianj.

Jiisasnonj Mooses uugunj uuta kolooja.

3 ¹ Kawaaajonj uumeleenj alaurunana soraaya, Siwe Toyanonj onjono nonowo tuunj somata motoonjgo laligojuti, onjononj mono uuroromongogia pondanj Jiisaswaanonj ama laligowu. Anutunonj ii wasiro aposol koloonj jigo gawonj galenana waaja kolooji, iwaajonj kaenj jokoloonjkejonj. ² ^j Moosesnonj Anutuwaanonj kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondanj galeenj koma onjoma laligoro. Iikawaa so

^h 2.12 Ond 22.22   ⁱ 2.13 Ais 8.17, 18   ^j 3.2 Janj 12.7

Jiisasnoŋ kaanagadeeŋ moronoŋ kuuŋ muroti, iwaa qaaya misi metetaŋa qaa tororo otaaŋ membiriqembiria qaato, pondaaŋ meŋ laligoro. ³Miri ano eja miri meroti, ii gosinŋ oroniŋ motonqeqe ejawaa qabuŋayanonŋ mono miriwaa qabuŋaya mamaga uuguŋ nanja. Iikawaa so Mooses ano Jiisas gosinŋ oroniŋ Jiisaswaa asamararaŋa uutanonŋ mono Mooses mamaga uuguja. Kania kaanŋa iima mokoloonkejoŋ.

⁴Miri kuuya ii mombaa borosowoya koloojuto, iwoi kuuya ii Anutuwaa borosowoya kolooja. ⁵Moosesnoŋ Anutuwaanonŋ kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondaaŋ weleŋ qeŋ oŋoma laligoro. Kaenŋ laligoŋ Anutunonŋ kanagenŋ eja qaita mombaajoŋ jeroti, mono qaa iikawaa sareya ii waladeeŋ isaama dangunuyaga nano. ⁶Kaanŋa nanoto, Kraistnoŋ Anutuwaa Meria kolooŋ Maŋaa qaaya (misi metetaŋa qaa) noŋ meŋ kanagesoya pondaaŋ galeŋ koma nonoma laligoja. Anutuwaanonŋ kanageso ii anono koloojoŋ. Oyaŋboyaŋ mokoloowombaajoŋ jejeromonŋromonŋ ama iikanonŋ qokotaanŋ selenana meŋ uma awasaŋkaka nama kotiidorowonŋati eeŋ, mono Anutuwaa uumeleeŋ kanageso kolooŋ laligowoŋa. Kiaŋ.

Yanŋiseŋ ama laligowombotiwaawaa galeŋ meme qaa

⁷^kKawaajoŋ oŋononŋ mono Uŋa Toroyanonŋ qaa kokaenŋ jeŋkejiwaa so koloowu,

- “Keteda kokaamba Anutunonŋ oŋooma qaaya saŋe ano mojuŋti eeŋ,
- 8 uugia mono roromonŋgo bologanonŋ mende gojombu. Oŋoo ambosakoŋurugianonŋ balonŋ qararaŋkoŋkoŋanonŋ kaŋ kambaŋ moŋnoŋ Anutu qetama aŋgobato meŋ muŋ kareŋ aŋgiti, oŋo mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.
- 9 Yoŋononŋ balonŋ qararaŋkoŋkoŋanonŋ kaŋ Anutu nii aŋgobato meŋ noma laligogi. Aŋgoletto ama meŋ laligoweti, oŋononŋ ii gbani 40 kawaa so iima laligoŋ ii kileŋ nii mende moma laariŋ noŋgi uunanonŋ boliro laligowe.
- 10 Kawaajoŋ ejemba tuuŋ somata kambaŋ iikanonŋ namononŋ laligogiti, iyoŋoojoŋ ama iriŋna soono kokaenŋ jewe, ‘Yoŋononŋ mono suulaŋ uugianonŋ kaamaa ama jinjauiŋ kemakeju. Laaligowaa kana kuma oŋoma laligoweto, ii mende moma kotonŋ kougi. Qaago!’
- 11 Kaenŋ jeŋ iriŋsonŋsoŋ qaganonŋ qaana jeŋ kotonŋ jojopaŋ qaananonŋ ii somonŋonŋ kokaenŋ jewe, ‘Haamo meŋ laligowutiwaa areŋ ama oŋombeto, yoŋononŋ mono oyaŋboyaŋ iikanonŋ mende keubu.’ ”

¹²Oo uumeleeŋ alauruna, oŋononŋ mono kokaembaajoŋ galeŋ meŋ aonŋ laligowu: Oŋoononŋga mombaa uutanonŋ doogoro momalaarianonŋ

^k 3.7-11 Ond 95.7-11

zololonḡonḡ kamaaro Anutu laaligo Toya gema qeḡ laligowabo. ¹³Kaen qaagoto, siḡsiḡonḡowaa aḡgomokolonḡanonḡ tiligonḡ oḡono iikanonḡ oḡoononḡa mombaa uuta gojombabotiwaajonḡ mono weeḡ so batugianonḡ uugia kuun aonḡ laligowu. “Kete” qaa ii jeḡkejonḡi, iikawaa so mono jolonḡonḡ aonḡ laligowu. ¹⁴Anana Kraist moma aḡonḡ koma iwo tuun somata motoonḡo koloonḡ laligojonḡ. Wala uunana meleema uuwoi yakarinḡ awasanjaka mokolonḡ laligonḡiḡi, iikaanḡa namononḡ laligowonḡatiwaa so kaparanḡ koma kotiiḡ nambonḡati eeḡ, mono oyanḡboyanḡ koloowonḡa.

¹⁵¹Buḡa qaa ii mombo jeḡ kokaeeḡ ojeḡ,

“Kete Anutunonḡ oḡooma qaaya saḡe ano mojuḡi eeḡ, uugia mono mende gojombu. Oḡoo ambosakonḡurugianonḡ Anutu qetama kareḡ aḡḡiti, oḡononḡ mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.”

¹⁶^mEjemba daeḡ yoḡononḡ Buḡa qaa moma Anutu qetama kareḡ aḡḡi? Moosesonḡ kanageso uḡuano Iijipt mesaonḡ kagiti, iyoḡononḡ mono kuuya kaanḡ aḡḡi. ¹⁷Ejemba daeḡ yoḡoojonḡ ama gbani 40 kawaa so iriḡa soono kazi ama oḡono laligogi? Ejemba siḡsiḡonḡo aḡḡi meḡ komuḡ oḡono sele busugianonḡ balonḡ qararanḡkonḡkonḡanonḡ kamaanḡ konḡiti, iyoḡoononḡ mono kaeeḡ kolooro. ¹⁸Luaenonḡ haamo meḡ laligowutiwaa areḡ ama iyanḡiaa balonḡgianonḡ mende keubutiwaa qaaya jeḡ kotonḡ jojopanj qaayanonḡ somonḡoroti, qaa ii mono daeḡ yoḡoojonḡ jero? Ejemba qaaya qotogonḡ yanḡiseḡ laligogiti, ii mono iyoḡoojonḡ ama jero. ¹⁹Qaa iikawaa kania ii kokaeeḡ iima asarijonḡ: Yoḡononḡ Anutu mende moma laariḡ yanḡiseḡ aḡḡitiwaajonḡ ama iyanḡiaa balonḡgianonḡ keubombaajonḡ amamaagi. Kiaḡ.

Anutunonḡ kanagesoya sonda kendonḡ nonombaa.

4 ¹Anutuwaanonḡ keuma luaenonḡ haamo meḡ laligowombaa qaa somonḡoroti, qaa iikanonḡ mono powowonḡ kotakota eeḡ nononḡa. Kawaajonḡ oḡoononḡa monḡonḡ looriḡ iyanḡaa Siwe kana kekeḡa ii batuyanonḡ kotoḡo iikaanḡa mokolonḡ mubombo. Kawaajonḡ mono batunananonḡ galeḡ meḡ aowonḡa. ²Balonḡ qararanḡkonḡkonḡanonḡ kagi Oligaa Buḡa jeḡ asariḡ nononḡi kaanḡa jeḡi mogito, qaa ii mono eeḡ selegianondeeḡ mogi uugianonḡ mende kemero. Kawaajonḡ moma-laariḡia mende mekolooro tompij eeḡ laligogi mende ilaanḡ oḡoma janḡonḡ qaono. ³ⁿUunana meleema moma laariḡ laligojonḡi, anana mono Anutuwaanonḡ keuma haamo meḡ oyanḡboyanḡ laligowonḡa, ii mojonḡ. Anutunonḡ iikawaa Buḡa qaaya ii kokaeeḡ jerota eja, “Kaeeḡ jeḡ iriḡsonḡsoḡ qaganonḡ qaana jeḡ kotonḡ jojopanj qaananonḡ ii somonḡonḡ kokaeeḡ jewe, ‘Haamo meḡ laligowutiwaa areḡ ama oḡombeto, yoḡononḡ mono oyanḡboyanḡ iikanonḡ mende keubuya.’ ”

¹ 3.15 Ond 95.7-8   ^m 3.16-18 Janḡ 14.1-35   ⁿ 4.3 Ond 95.11

Anutunonj Siwe namo mokoloonj orono kambanj iikanonja kanainj oyanjboyanj gomanjanonj mono medaborogita ejato, kilenj qaa kaenj jero. ⁴Anutunonj weenj 7:baa qaaya jerota Buja Terewaa batuya monjonj kokaenj eja, “Somaņa 7 kolooro Anutunonj gawonja kuuya medabororotiwaa haamo menj kendonj rama moro.” ⁵Anutunonj Buja qaa ii toroqenj kokaenj jerota eja, “Haamo menj laligowutiwaa arenj ama onjombeto, yonjononj mono oyanjboyanj iikanonj mende keubuya.”

⁶Ejemba tosianonj Anutuwaawaa oyanjboyanj mokoloonj haamo menj laligowuti, qaa iikanonj powowonj kotakota enj nononja. Oligaa Buja wala kanageso jej asarij onjonjgiti, iyonjononj qootogogiaajonj ama oyanjboyanonj mende keuma haamo mende megij. ⁷Haamo mende megitiwaaajonj ama Anutunonj mombo kambanj monj ama qata ‘Kamban keteda koi,’ kaenj qaro. Kamban koriga tegoro kambanj iikawaa Buja qaaya keteda koi jej oojeņi, ii mono Deiwid isaano kokaenj jero,

“Ketada koi kaanjanonj Anutunonj onjooma qaa saņe ano mojuņi eenj, uugia mono nanamemenj bologanonj mende gojombu.”

⁸Kaenj jero Joosuanonj unjano oyanjboyanonj keuma haamo mewuyagati eenj, Anutunonj mono kambanj qaita mombaa qaaya ii kanagenj mende jenaga. ⁹Ii mende jenagato, Anutunonj onjanonj kanagesoya haamo meme nonono oyanjboyanj mokoloowonja. Qaa iikanonj mono powowonj kotakota enj nononja. ¹⁰Iikawaa kania ii kokaenj: Anutunonj aņaa gawonja merotiwaa haamo menj kendonj raroti, iikawaa so monjonj Anutuwaawaa oyanjboyanonj keuma haamo mewaati, iinonj mono iyanņaa gawonja merotiwaa haamoya ii kaanjiadeenj menj oyanjboyanj laligowaa. ¹¹Kawaajonj anana mono Anutuwaawaa oyanjboyanonj keuma haamo memeta mokoloowombaajonj kaparanj kombonja. Onjooņga monjonj kamaanj qenj kanageso walaga yonņoo qootogo tanigia iikayadeenj otaawabotiwaaajonj mono kaparanj kombonja.

¹²Anutuwaawaa qaaya ii menjbiligibiliwaa kania ano ku-usunjawo kolooja. Manjawaa soo somata ii leelee jetawo koloojato, Anutu qaayaa jetanonj mono soo somata kuuya unjuguņ jebombonj kolooro jeta leelee ii jetawo koloojao. Qaa iikanonj mono uu kokoosonana kotonj omenonj me Anutuwaawaa Unjayanonj inaanj nonomakeji, ii undeema kuunj nonomakeja. Sele busu kiti toroqeqenana ano siinņanaa aladawoya ii kaanņagadeenj gosinj (qaanana aasannjgoya mokoloonj) awaa ano bologa mendeema oromakeja. Uuwombonana ano momakooto arenņana ii gosinj qaanana jej tegonjkeja.

¹³Anutunonj iwoi kuuya mokolooro eji, iikanondeenj iwoi monj ii aasannjgoyanonj mende ero awaagadeenj iimakeja. Iwoi monj esuuninj

° 4.4 Jen 2.2   P 4.5 Ond 95.11   ° 4.7 Ond 95.7-8   ° 4.8 Dut 31.7; Joos 22.4

° 4.10 Jen 2.2

Anutunonj esunana ii saanonj luluuma iiro iwaa jaasewanjanonj asuganonjgadeen eja. Nanamemenanaa lopoya kuuya ii mono iwaanonj jenj asariwombaa so koloojonj. Kiaj.

Jiisasnonj jigo gawonj galenana uuta kolooja.

¹⁴Jiisasnonj jigo gawonj galenj waŋa uuta kolooj nononjiwaajonj ama anana “Moma laariŋ mujonj,” jenj jokolooŋkejonj, iikanonj mono kotiiŋ namboŋa. Jiisas Anutuwaaw Merianonj mono Siwe jakeya jakeya unjuugunj urota raja. ¹⁵Uuroromongonana tosia looloria kolooro jigo gawonj galenj tosanonj kawaajonj wosomomo mende ama nonomakejuto, ananaa jigo gawonj galenananonj mono qaita monj kokaenj kolooja: Iinonj anana kaŋa nanamemenj kuuya kanonj ananawo tani motoonjgo ijonjonj anjgobato menj munj laligogito, ii kilenj siŋgisonjgo monj mende ano.

¹⁶Jigo galenananonj mono eu kalenjmoriambaa duŋ rarayanonj rama kiankomunj nonomambaajonj momakeja. Kawaajonj mono awasankaka qaganonj nama iwaa kosianonj kembonj. Iwaa kosianonj keninj kalenjmoriambaajonj amamaajonj, iwaa kambanja dindinanonj mono ilaŋ nonono ii saanonj mokoloowonja. Kiaj.

Galenj waŋnana Jiisasnonj ilaŋ nonomakeja.

5 ¹Namowaa jigo gawonj galenj waŋa kuuya ii ejemba batugianonjga meweenjonj onjoma gawonj kokaenj mewutiwaajonj kuunj onjomakejonj: Iinonj ejemba jotamemenana kolooj Anutuwo uumotoonjgo ama laligowombaa gawonja menj siŋgisonjgo aniŋiwaa oro kalenja kalenja ii Anutuwaajonj ama iikanonj siimolonj oonjkeja. ²Iyaŋaa uuroromongoya tosanonj kaŋagadeen looloria kolooja. Kawaajonj ejemba lalabubu qaganonj jinjaunj amakejuti, ii saanonj wosomomo qaganonj ama nonomakeja. ³[†]Looloria koloojiwaajonj mono iyaŋaa siŋgisonjgoya ano kanagesouruta yonjoo siŋgisonjgogia kaŋagadeen koma konjoratiwaatiwaajonj orononj siimolonj oonjkeja. ⁴“Moŋnonj qabuŋa ii aŋaajonj mende buŋa qeŋ aowaato, Anutunonj Aaron oonoti, iikawaa so mono ii kaŋagadeen oonja.

⁵Iikawaa so Kraistnonj kaŋagadeen aŋo jigo gawonj galenj waŋa koloowaatiwaa qabuŋaya ii aŋaajonj mende buŋa qeŋ aoroto, Anutunonj kokaenj jenj kotonj muro,

“Giinonj noo Merana koloona niinonj kete goo Manja koloojenj.”

Qaa iikawaa so jigo gawonj galenj waŋnana kolooro.

⁶“Qaa iikayadeen jerota Buŋa Terewaa batuya moŋnonj kokaenj eja,

“Giinonj Melkizedek kaŋa jigo gawonj galenj kolooj kambanj tetegoya qaa laligonj ubaga.”

[†] 5.3 Lew 9.7   [‡] 5.4 Eks 28.1   [‡] 5.5 Ond 2.7   [‡] 5.6 Ond 110.4

7*Jiisasnoŋ sele busuwo namonoŋ laligoŋ iikanonŋ kambanja kambanja gama kooliŋ kotakota qaro jaujanonŋ kamaaro Anutu koomunonŋga metogowaatiwaajonŋ kotiiroti, ii qisiŋ muŋ laligoro. Qisiŋ muŋ laligoŋ Anutu goda qeŋ qaayaa baatanonŋ ama aonŋ laligorotiwaajonŋ Anutunonŋ qamakoolia moro. 8Meria kolooroto, Anutunonŋ ii kileŋ siimbobolo mende somonŋgoro qaganonŋ uro moma kanonŋ teŋkonŋkombaa kania mokoloonŋ moma sororogoro. 9Ii moma akadamyua kuuya mokoloonŋgo oyanŋboyanŋ tetegoya qaa laligowombaa kondomondoo Toya kolooro. Kawaajonŋ ejemba iwaa jeta teŋ koma laligojuti, ii kuuya mono saanonŋ kondoonŋ oŋono oyanŋboyanŋ koloowuya. 10Toya ii kolooro Anutunonŋ ii Melkizedek kaanŋ jigo gawonŋ galeŋ waŋa koloowaatiwaajonŋ jeŋ tegonŋ kuuy muro. Kianŋ.

Momalaariwaa hoŋa soowabotiwaa galeŋ meme qaa

11Qaa ii saanonŋ toroqenŋ mamaga jeŋ somariiwonagato, oŋononŋ qaa moma otaawombaaajonŋ gaonjaajaa ama taŋqanŋ anju. Kawaajonŋ ii jeŋ asariŋ oŋombombaaajonŋ osiqosi anjonŋ. 12ʷOŋononŋ kambanŋ koriga kanageso walaga laligoŋ saanonŋ kambanŋ kokaamba boi qaqazu koloowutiwaa so koloowuyagato, oŋoanŋgio Anutuwaa qaa kota mutuya ii moŋnonŋ duŋanonŋ mombo kuma oŋombaatiwaajonŋ amamaanŋkeju. Oŋononŋ mono osiŋ Buŋa qaa ii aju kaanŋ newombaaajonŋ momakeju. Nene kotiga kaanŋ ii newombaaajonŋ amamaanŋkeju. 13Moŋnonŋ ii aju kaanŋ neŋ laligoji, iinonŋ mono toroqenŋ merasisi kaanŋ kolooja. Anutuwaa jaanonŋ solaŋa koloowombaa qaa kuma oŋoninto, iinonŋ iikawaa kania mende moma kotonŋ tompinŋ laligoja.

14Merasisi kaanŋ laligojato, nene kotiga ii ejemba momogianonŋ somariiroti, iyoŋononŋ newutiwaajonŋ ama eja. Ejemba Buŋa qaa suulanŋ koma gbiliŋ laligogi uumogianonŋ meleendabororo saanonŋ afaanŋgonŋ sili kuuya gosinŋ awaa ano bologa mendeema oroma awaaya otaanŋkeju. Nene kotiga ii iyoŋojoŋonŋ ama eja.

6 1Kawaajonŋ Kraist kaniaa qaa kota mutuya modaboronŋ iikanonŋ mono mende osiwoŋa. Kaenŋ qaagoto, mono toroqenŋ somariinŋ akadamyunanawo koloowombaaajonŋ kaparanŋ koma laligowoŋa. Momalaariwaa tandoya kuudaboronŋ ii mono duŋanonŋ mombo kanainŋ kuuwombo. Tando ii uugianonŋ kokaenŋ kuuniŋ: Nanamemenana koomuya mesaonŋ uunana meleema Anutu moma laariŋ muniŋ.

2Uunana meleeninŋ momalaariwaa qaa batuya batuya kokaenŋ kuma nononŋgi moniŋ: Singisonŋgonana koma konjoratiwutiwaa oomulu ano hamoqeqe kania kania iikawaa kania kuma nononŋgi. Borogia qanananonŋ aambaa kania kuma nononŋgi. Gbiliŋ koomunonŋga waabonŋatiwaa kania

* 5.7 Mat 26.36-46; Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46   ʷ 5.12-13 1 Kor 3.2

kuma nononji. Anutunonj qaanana jej tegoro kambanj tetegoya qaa kotakota ewaatiwaa kania kuma nononji. ³Momalaariwaa tandoya iikaya kuunjo mono toroqen tej koma qen gbiliwombaajonj momakebonja. Anutunonj esunmumu nonomakejiwaa so mono akadamunana kuuya mokoloowombaajonj kaparanj koma nambonja.

⁴Kaenj nambombaajonj moma iikanonj osinj kamaawombotiwaajonj ama nanbonja. Ejemba koi kaanja ii uugia melembutiwaajonj onjombombaajonj amamaanjkejonj: Tosianonj uugia kambanj mojonj asariro Anutunonj Siwe kalenja onono moma aisoogi Unja Toroyanonj susugonj onono laligogi. ⁵Anutu Buja qaayaa naanja mogi oyanboyanj kambanj kanagenjaa kusujanonj uugianonj kemero mogi. ⁶Ii kuuya momago momalaarigia mesaonj Anutu gema qegi. Ejemba kaanja ii uugia mombo melembutiwaa onjombombaajonj amamaanjkejonj. Yonononj Anutuwaa Meria mepaegonj dujanonj mombo maripoononj qeqe kaanja menj kamaanj ama asuganonj gamu qen munjkeju. Iikaanja kanonj Kraist qenjaarononj jej gamu qen munjkeju.

⁷Ii sareqaa kokawaa so: Kojonj kambanj mamaga kinj namo qaganonj kamaanj uutanonj kemej balonj menj kelekele mero gawonj toyaa welenqeqeurutanonj nene komogi Anutunonj balonj kotuegoro honja kolooro komakoomo toya yonononj ii menj kowigianonj amakeju. ⁸Kaenj amakejuto, kowororo ano oro waayawo kanonj namononj asuginj waamakeji, balonj iikanonj mono nesambureya kolooja. Toya yonononj ii seigowombaajonj momago kaparanj koma mambonjgi honja mende kolooro iima tetegoyanonj mono kuugi jewaa.

⁹Oo wombo alauruna, nonononj sareqaa kaenj jejonto, ii kilenj onj uugia meleema laligowutiwaajonj uuwoi mende anjonj. Onjo uugianonj Buja qaawaa honjanonj asuginj somariywaatiwaajonj moma awasankaka nanjonj. Anutunonj honja ii iima metogonj onono letoma Siwenonj ubuya. ¹⁰Anutunonj kalembone qaganonj doogoya mende kolooja. Onjonj Anutuwaa ejemba soraaya ilaaj onjoma laligonj kouma toroqen ilaaj onjoma gawonj menj laligonjkeju. Kaenj uujopagia Anutu qendeema mugi qabunyanonj somariinjkeji, iinonj gawonjgia ano uujopagia kawaajonj mende duduunj tawaya meleema onjombaa.

¹¹Anana oyanboyanj koloowombaajonj jejeromonjromonj ama iikanonj awasankaka uuwoi qaa nambutiwaa siijnana moma kokaenj awelegonjkejonj: Onjonj anja anja Anutuwaa uugere amakejuti, iikayadeen mono toroqen qendeema laligowu. Akadamugiawo koloowombaajonj kaparanj koma namononj laligodaborowutiwaa so iikanonj mono mende looriwu. ¹²Qezenj koloowubotiwaajonj mono awelegonjkejonj. Anutunonj oyanboyanj iwoi nonomambaa qaa somonjgoroti, tosianonj Anutu moma

^z 6.8 Jen 3.17-18

laariŋ siimbobologia moma mokosiŋgoŋ iikaŋa kanonŋ ii buŋa qeŋ aonŋkeju. Onononŋ iyonŋoo siligia otaawutiwaajonŋ mojonŋ. Kiaŋ.

Anutuwaa soomonŋo qaa ii uuwoiya qaa.

¹³ Anutunonŋ Abraham soomonŋo qaa muŋ ii iyaŋaa qata qama jojopañ qaayanonŋ jeŋ kotihiro. Moŋnonŋ Anutu uugunŋ uuta laligonagati, saanonŋ iwaa qata qanagato, iikaŋa moŋ mende laligorotiwaajonŋ mono iyaŋaa qata qama jojopañ qaaya jero kotihiro. ¹⁴ ^a Jojopañ qaaya ii Aabrahambaajonŋ kokaenŋ jeŋ ijoro, “Niinonŋ mono onanonŋ kotuegonŋ gomaŋa. Mono onanonŋ gbiliuruga gombe seiwuya.”

¹⁵ Kaenŋ ijoro Abraham iwoi mubaatiwaa qaa somonŋoro eroti, iinonŋ ii hoŋawo koloowaatiwaajonŋ kaparanŋ koma mamboma laligonŋ hoŋa buŋa qeŋ aoro. ¹⁶ Ejembanonŋ somatagiaa qata qama jojopañ qaa jegi momakeju. Jojopañ qaagianonŋ qaa jejuti, ii meŋ kotihiro qewagowombaajonŋ amamaagi qaa jejegianonŋ tegoja. ¹⁷ Iikawaa so Anutunonŋ qaaya Aabrahambaa gbiliuruta anana mobombaajonŋ somonŋonŋ jero. Qaa areŋa ii moŋnonŋ qewagonŋ utegomambaajonŋ amamaaji, gbiliuruta anana soomonŋo qaa iikawaa kania ii tororo moma yagowombaajonŋ moro. Kawaajonŋ soomonŋo qaaya ijoro mutuya kolooro qaa ii mombo jojopañ qaayanonŋ jeŋ kotihiro indinŋ woi kolooro.

¹⁸ Anutunonŋ qaa ii jeŋ iikawaa qolomoloŋa jemambaajonŋ amamaaro. Iinonŋ qaa utekuteya qaa ii jeŋgo jeŋ kotihiro, iikanonŋ mono uunana naŋgowaatiwaajonŋ moro. Kawaajonŋ ijonŋgo ii mono jeŋ kotihiro. Anana balombaa nanamemeŋ bologanonŋga oloŋ koma Anutuwaanonŋ keuma oyanboyanŋ nonombaatiwaajonŋ jejeromonŋromonŋ nononoti, ii mono koronŋ meŋ mamboma laligojonŋ. ¹⁹ ^b Oyanboyanŋ koloowombaajonŋ ama mamboma iikawaa uuwoi moŋ mende amakejonŋ. Jejeromonŋromonana iikanonŋ uunanaa kasa mindaŋa tani kaŋa koloonŋ nono Jiisaswo somonŋonŋ nonomakeja. Jejeromonŋromonanaa kasa mindaŋa koriga iikanonŋ mono nonoononŋga kanaiŋ Siwe jigo gorawaa uutanonŋ uma jigo uuta leelee batugaranonŋ opo sopa eji, ii kaŋagadeenŋ kotonŋ toroqenŋ Jiisas jinŋkaronŋ duŋ kowoganonŋ raji, iwaanonŋ kenja. ²⁰ ^c Jiisasnonŋ jotamemenana koloonŋ wala eukanonŋ uma jinŋkaronŋ duŋa meŋ kambaŋ tetegoya qaa rama ubaa. Kaenŋ Melkizedek kaŋa jigo gawonŋ galenana waŋa koloonŋ laligoja. Kiaŋ.

Jigo gawonŋ galeŋ Melkizedekwaa sundu

7 ¹ ^d Melkizedek eja ii gomaŋ qata Saalem kawaa kinŋ poŋa koloonŋ Anutu uutaa jigo gawonŋ galeŋaga laligoro. Kaŋa laligoro Abrahamnonŋ kinŋ poŋa poŋa manja qeŋ haamo ama onoma eleema gomaŋanonŋ karoti, kambaŋ iikanonŋ kaŋ Abraham mokoloonŋ kotuegonŋ muro.

^a 6.14 Jen 22.16-17   ^b 6.19 Lew 16.2   ^c 6.20 Ond 110.4   ^d 7.1-2 Jen 14.17-20

²Kotuegoj muro esuhinaya kuuya mendeema tenoja motomotoon (1/10) mej nandunaga ama muro. Melkizedek qa iikawaa kania ii “Nanamemen solanja kin poja.” Qataa so wala “Nanamemen solanja kin poja” kolooro ano toroqej kaanagadeen “Saalembaa kin poja” laligoro. Saalembaa kin poj qa iikawaa kania ii “Luawaa kin poj.”
³Melkizedeknoj nemunmanja qaa, sakitiuruta qaa, kolokoloo kambanja qaa ano koomuya qaa.⁶ Kaerj jigo gawoj galej warja kolooj kambanj tetegoya qaa laligoj ubaa. Iinonj Anutuwaa Meriaa tani kaanja kolooja.

⁴Wanjalenana Aabrahambaa godaqeqe silianoj Melkizedekwaa kania qendeeno ii mono kokaerj iima asariwu: Abraham anjo esuhina iwoi akadamuyawo kalugoj mej karoti, iyonoononga boro woi (10) kuuya gosinj bakaya motoonjgo mej Anutuwaa nandun ano. Kawaajonj Melkizedeknoj onjanonj uuta somata qaita moj kolooja. ⁵Anutunonj Kana qaanonj qaa kokaerj jerj kotonj nononota eja, “Liwaiwaa gbilinonja eja kuuj onjongi jigo gawoj meme (Liwait) koloogi kanageso onjononj mono esuhinagia boro woi (10) kuuya gosinj iikanonja bakaya motoonjgo mej Anutuwaa nandun ama onjomakebu.” Yonjononj onjo kaanja Aabrahambaa gbiliuruta koloojuto, ii kilej iyanggiaa kanagesourugia onjoo borogianonga nandunana ii buja qerj aonkebu.

⁶Jerjkooto qaa kaerj ejato, Melkizedeknoj Liwaiwaa gbiliga moj mende kolooja. Ii kilej Abrahamnoj Anutuwaa soomongjo qaa moma anjonj koma laligoj esuhinaya gosinj tenonja motoonjgo (1/10) mej Anutuwaa nandun anoti, ii buja qerj aon kotuegoj muro. ⁷Somatananaa newo baagianonj laligojoni, iyonjononj mono kotuegoj nonongj laligojoni. Qaa ii qakoombombaajonj amamaankejonj.

⁸Kanageso anana tenonja motoonjgo (1/10) mej Anutuwaa nandun amakejoni, ii balombaa jigo gawoj meme (Liwait) yonjononj buja qerj aonkeju. Yonjononj namononj laligoj komunkejuto, Siwenonj eukanonj mombaajonj nanjonj jegi kotiinj laligoj ubaati, iinonj mono ii buja qerj aonkeja. ⁹Aabrahamnoj esuhinaya gosinj boro woi kuuya iikanonja bakaya motoonjgo (1/10) mej Anutuwaa nandun anoti, iinonj ii gbilia Liwaiwaaajonj kaanagadeen waladeen ano. Kaerj jenij saanonj sokonaga. Kambanj kokaamba tenonja motoonjgo (1/10) mej Anutuwaa nandun amakejoni, ii bejnana Liwaiwaa gbiliurutanonj buja qerj aonkeju. ¹⁰Kaanagadeen mundunja Liwai kolooawaatiwaa romonjonj iwaa nandun anoti, iikawaa kania ii kokaerj: Liwainonj amboyaa sele busunonj raro Melkizedeknoj mono kambanj iikanonj kanj Aabrahambo aitongjori. Kiarj.

Melkizedek ii Jiisaswaa sareya kolooja.

¹¹Anutunonj Kana qaanonj Israel kanageso jerj kotonj nonono iikawaa so Liwai tuunonja eja kuuj onjonij jigo gawoj galenana koloojkegi.

---

⁶ 7.3 Buja Qaanonj Melkizedekwaa nemunmanja ano sakitiuruta, kolokoloo ano koomu kambanja ii mende jerj asarija. ⁷ 7.5 Janj 18.21

Gawonj ii megi iikaanja kanonj akadamunana kuuya mokoloowonagati eenj, anana jigo gawonj galej qaita mombaajonj mende amamaawonaga. Gawonj iikawaa honjanonj mende sokonotiwaajonj ama Jiisasnonj mono Melkizedek kaanja asugiro. Ejembanonj ii Aarombaa arenjaa so mende kuugi asugiro. ¹²Jigo gawonj galej gawonjaa kaniaonj utegoji, kambanj iikanonj Kana qaanonj mono kaanjaadeen utegoja. ¹³'Jigo gawonj galej qaita monj,' qaa ii Ponjanaajonj jejonto, iinonj Liwai tuunonjga qaagoto, mono tuuj monjonjga kolooro. Tuuj iikawaa eja monjonj jiwowonj jigowaa alatanonj nama gawonj mende mej laligoro. ¹⁴Ponjananonj Juuda tuunonjga kolooroti, qaa ii asuganonj eja. Moosesnonj Juuda tuuj yonjononj jigo gawonj galej kombutiwaa qaa monj mende jero.

Jigo gawonj galej Melkizedek kaanja monj

¹⁵Kawaajonj jigo gawonj galej monj Melkizedekwaa tani kaanja asugiji, iikanonj mono qaa jejonjatiwaa honja ii asuganondeenj qendeeno sokonja. ¹⁶Iinonj namo ejembanonj Kana qaa otaanj tuunjaa so jej kotogitiwaajonj ama jigo gawonj galej mende kolooroto, laaligo kombombanja mende aliwaati, iikawaa ku-usujanonj mono nemunj koma muro jigo gawonj galej kolooro. ¹⁷^gMonjonj iwaa kania nanjonj jero Buja Terenonj kokaenj eja, "Giinonj Melkizedek kaanja jigo gawonj galej koloonj kambanj tetegoya qaa laligonj uba." ¹⁸Anutunonj kaenj jej jenjkooto mutuya ii qewagoro. Qaa mutuya iikawaa ku-usujanonj qaono ilaanj nonombaatiwaajonj amamaanjeji, iikawaajonj ii qewagoro. ¹⁹Kana qaanonj ejemba akadamunana mokoloowombaajonj mende ilaanj nonono. Qaago. Kawaajonj qaa arenj mutuya qetegonj kitianonj jejeromonjromonj awaa soro nononja. Anana jejeromonjromonj iikawaa qaganonj nama saanonj Anutuwaa kosianonj kema qama koolinjebonja.

²⁰Anutunonj jigo gawonj galej donjogaa qaaya jej ii jojopanj qaayanonj jej kotihiro. Kaenj anoto, jigo gawonj galej tosaanja yonoo qaagia ii jojopanj qaanonj mende jej kotiigi kilenj kaenj angj. ²¹^hTosianonj jigo gawonj galej eenj koloogito, Anutunonj Jiisas kuunj qaaya ii jojopanj qaayanonj jej kotiinj kokaenj ijoro,

“Giinonj mono jigo gawonj galej koloonj kambanj tetegoya qaa laligonj uba.’ Ponjonj jojopanj qaa jej kotihiro, qaa ii mombo mende utegowaa.”

²²Jojopanj qaa iikawaajonj ama Jiisasnonj mono soomonjgo arenj gbiliaa honja koloowaatiwaa galeja koloonj nanja. Kaenj Anutu ano ejemba batunananonj gawonj mej laligoja. Soomonjgo arenj iikanonj walaga uugunj awaa soro koloaja.

²³Jigo gawonj galej tosaanja ii wala eenjanonj mamaga laligogi. Komunj gawonjgia toroqenj mewombaajonj amamaagiti, iikawaajonj ii mamaga

^g 7.17 Ond 110.4   ^h 7.21 Ond 110.4

lalogigi. ²⁴Yonononj mamaga lalogigito, Jiisasnoj kambaŋ tetegoya qaa laligon ubaati, iikawaajonj jigo gorawaa galeŋ gawonj ii tetegoya qaa meŋ laligon ubaa. ²⁵Gawonj ii meŋ laligojiwaaajonj ama Jiisasnoj ejemba iwaanonj kagi unjuano Anutuwaa kosianonj kemakejuti, ii saanonj kotiinj hamo qeŋ onono qaagianonj komuŋkeja. Kambaŋ so yonoojonj ama Anutu qama kooliŋkejiwaaajonj laligoji, iikawaajonj mono saanonj hamo qeŋ nonondaboronkeja.

²⁶Jigo gawonj galeŋ waŋa kaanjanonj mono saanonj sokoma nononja. Iinonj toroya koposowaa qaaya qaa ano soraaya kolooja. Anutunonj Jiisas siŋgisonjo ejemba ananaanonga tirinj kotonj wano Siwe jakeya kuuya kotonj euwaa euyanonj uma qaita monj koloonj laligoja. ²⁷¹Jigo gawonj galeŋ tosianonj somaŋa somaŋa wala iyanŋiaa siŋgisonjogiaajonj ama iikawaa gematanonj kanageso yonoo siŋgisonjogiaajonj ama orononj siimolonj oonj laligonkegi. Jiisasnoj aŋaa sele busuya qeleeno siimolonj oonjonj kaŋa ama mugi iikaŋa kanonj kanageso ananaa siŋgisonjonana ii indinj motoonjo iikanondeeŋ koma konjoratiro sokondabororo. Kawaajonj Jiisasnoj ii jigo gawonj galeŋ tosaŋa kaŋa kambaŋ so amakebaatiwaaajonj mende amamaaja.

²⁸Anutunonj Kana qaaya Mooses muro kawaa so ejembanonj eja ii kuunjonj jigo gawonj galeŋ waŋa koloonkeju. Balonj eja yonononj ku-usunŋia qaa laligojuto, Anutunonj oyanboyanj koloowombaa qaaya ii kanagenj nonoma ii jojopanj qaayanonj jeŋ kotiiroti, iikawaa so Meria kuuro waŋnana kolooja. Waŋnana iinonj mono akadamyua korebore mokolonj kambaŋ tetegoya qaa kotiga laligonj uma laligowaa. Kiaŋ.

Soomonjo areŋ gbiliaa jigo gawonj galeŋ waŋa

8 ¹Qaa jejonj, iikawaa qaa kota waŋa ii kokaenj: Anana jigo gawonj galeŋ waŋnanawo koloojonj. Waŋnana iinonj Siwe gomanonj uma Uutanana iwaa jinjaronj duŋ rara kooronjanonj boro dindinanonj raja. ²Opo sel jigo hoŋa ii Siwenonj eja. Ii namo ejanonj memeta qaagoto, Poŋnonj aŋo ii mero. Jigo gawonj galeŋ waŋnana iinonj opo sel jigowaa uuta leegenj qata kowoga totonj iikanonj laligonj Anutu welenja qemambaa gawonja meŋkeja.

³Balombaa jigo gawonj galeŋ waŋa kuuya ii nandunj kalenj Anutuwaajonj ama orononj siimolonj oonj laligowutiwaaajonj kuunjonj onomakejonj. Iikawaa so jigo gawonj galeŋ waŋnana Jiisasnoj kaanjiadeeŋ aŋa Anutuwaa nandunj ama muro. ⁴Mooseswaa Kana qaawaa so nandunj kalenj Anutuwaajonj amakebonjatiwaaajonj eja kuunjonj ononj laligoju. Kawaajonj jigo gawonj galeŋ waŋnana iikanonj namononj laligonagati eeŋ, iinonj mono balombaa jigo gawonj galeŋa koloomambaaajonj amamaanaga.

¹ 7.27 Lew 9.7   ¹ 8.1 Ond 110.1

⁵ Balombaa jigo gawonj galej yonononj balombaa jiwowonj jigononj Anutu welerja qewombaa gawonja menkeju. Jigo iikanonj Siwe jigo gorogaa sareya ano unjaya koloaja. Moosesonj jigo opo selnonj memambaaajonj anoti, kambanj iikanonj Anutunonj Siwe jigoyaa areja ii isaano. Isaandaboronj galej meme qaaya kokaenj ijoro, “Moba, baanjanonj laligona arej qendeema gombeti, iwoi kuuya mono iikawaa so tororo otaanj mewa.” Iikawaa so opo selnonj jiwowonj jigo gora mero iikanonj Siwe jigowaa qerewerja kolooro. ⁶ Anutunonj oyanboyanj koloowombaa soomongo qaa gbilia nonono iikanonj soomongo qaa walaga uuguj awaa soro koloaja. Soomongo qaa iikanonj arej gbiliaa tandoya koloaja. Soomongo arej gbilia iikanonj mono arej walaga uuguj qabunayawo koloaja. Qabuja iikawaa so Jiisasnonj soomongo arej gbiliaa gawonja awaa soro ii buja qej aonj Anutu ano ejemba batunananonj nama ilaaj nonomakeja. Gawonja iikanonj mono balombaa jigo gawonj meme ii mamaga uuguj akadamyawo koloaja.

⁷ Soomongo arej mutuyanonj koposowaa qaaya qaa koloonj sokonagati eej, soomongo arej kanagejanonj koloowaatiwaajonj mono eej mende mambombonaga. ⁸ Kaento, ejembanonj kilej boligi Anutunonj kanagia mokolonj jej onjoma kokaenj jero,

“Ponj niinonj kokaenj jej kotojenj: Mobu! Kambanj monj kanj kuuwaati, iikanonj Israel tuuj ano Juuda tuuj onjowo soomongo arej gbilia amaja.

- ⁹ Niinonj ambosakonjurugia borogianonj menj Iijipt kantrinongja unjambe seleengej kagi yonowo soomongo arej ambeto, yonononj noo soomongo arej ii mende qokotaanj tej konji. Kawaajonj niinonj kaanjadeenj ii gema unjuwe. Ponj niinonj kaen jej kotojenj. Soomongo arej gbilia amanjati, ii Buja qaa walagaa so qaago.
- ¹⁰ Kaanja qaagoto, kambanj iikanonj kanj kuuro Ponj niinonj Israel kanageso yonowo soomongo arej gbilia kokaenj ama jemaja: Niinonj mono neenaa Kana qaana kuuya ii yonoo roromongogianonj ama uugianonj tere kaanja oowe ewaa. Kaen ama yonoo Anutugia koloowe yonononj mono noo kanagesona koloonj laligowuya.
- ¹¹ Kambanj iikanonj somata ano melaa ii korebore noo kanana moma yagonj laligowuya. Kawaajonj boi monjonj Pombaa kania mobutiwaajonj batugianonj mende kuma onjoma laligowaa. Datanonj koga kokaenj mende ijowaa, ‘Gii mono Ponj moma yagowa.’
- ¹² Kokaembaajonj nii moma yagonj noma laligowuya: Niinonj nanamemengja bologa ii songbama mesaomaja.

^k 8.5 Eks 25.40 ^l 8.8-12 Jer 31.31-34

Singisongogia mono duduunj ii mende toroqen
romonjomana.”

¹³ Anutunonj soomongo areña kanagenjaajonj “Gbilía” jenj iikaanja kanonj soomongo areñ mutuyaajonj “Mono walaga kolooro,” jero kania kaenj kolooro. Qaa areñ monjonj kambanj koriga enj walaga kolooji, iikanonj mono alimambaa anja. Kiañ.

Balombaa opo sel jigonoñ Anutu kokaenj mepeseegi:

9 ¹ Anutunonj soomongo areñ mutuya ama iikanonj kañagadeen waeya menj mepeseewombaa areña ii jenj kotooro otaagi. Ii otaañ namononj opo sel jigo gora megí ero. ² ^m Anutuwaá opo sel jigo gora ii kokaenj megí: Jigo uuta mutuya kanonj lambewaa duñ rarata ano bered kowoga ii Anutuwaá jaasewanonj nene duñonj Anutuwaá buña anji raro. Jigo uuta iikawaa qata ii jigo uuta toroya ³ ⁿ Kawaa gematanonj uuta monj qata jigo kowoga totoonj ii ero. Jigo uuta woi yoroo batugaranonj opo sopa nano.

⁴ ^o Jigo uuta kowoga totoonj iikanonj jinij onjoombaa alata ano soomongo arembaa bokis ii eri. Alata ii goulnoñ memeta ano bokis selia ii kuuya goulnoñ tuuruya kolooro. Paora qata mana ii goul monjononj ama bokis iikawaa uutanonj galeñ komakegi. Kañagadeen Aarombaanonj taa gbaru sota junjuña ano Anutunonj soomongo areña jamononj ooro ilaña ii bokis iikawaa uutanonj galeñ komakegi. Bokis uutanonj iwoi karoonj ii kaenj egi. ⁵ ^p Bokis qaganonj borosowo gajoba woi goulnoñ memeta ii nani. Ii Anutunonj kosere laligoro asamararañaá sareya ii kolooro. Borosowo woi ii engangara kotuma bokis unuña turuñ nani. Bokis unuña ii Anutuwaá koma konjoratiwaá duña kolooro. Qaa motomotoonj ii kambanj kokaamba aña aña tororo aminj mobonjatiwaá so qaago.

⁶ ^q Anutuwaá opo sel jigo gorawaa iwoi kuuya ii kaenj arengogi ero jigo gawonj galeñ yonjononj kambanj so jigo uuta mutuya kanonj uma Anutu welenja qen gawonjia menj laligogi. ⁷ ^r Kaaña laligogito, jigo gawonj galeñ waña iinondeen gbani so indija motoonjgo kanonj jigo uuta kowoga totoonj iikanonj uma laligoro. Sa menj iikanonj uma añaajonj ano kanageso yonjononj poumapou qaganonj singisonggo anjiti, mono iikawaajonj ama siimolonj onj sa maaro kamaaro.

⁸ Kaenj arengonj anji Uña Toroyanonj sare ii qendeema iikanonj ejemba kokaenj kuma nonoma laligoro: Jigo uuta mutuyanonj toroqen nanji, kambanj iikanonj Anutunonj jigo uuta kowoga totoonj iikawaa kania ii

^m 9.2 Eks 26.1-30; 25.23-40   ⁿ 9.3 Eks 26.31-33   ^o 9.4 Eks 30.1-6; 25.10-16;
16.33; Janj 17.8-10; Eks 25.16; Dut 10.3-5   ^p 9.5 Eks 25.18-22   ^q 9.6 Janj 18.2-6
^r 9.7 Lew 16.2-34

asuganoŋ mende inŋisaano laligogi. ⁹Qaa ii kambaŋ kokaambaa sareya kolooja. Kania ii kokaen: Ejembanonŋ kalenŋa kalenŋa nandunŋ ama siimolonŋ meŋ kagi oonŋkejuto, uugianonŋ kileŋ luae mokoloowombaaŋon amamaanŋkeju. Uugianonŋ singisonŋo anŋitiwaajonŋ ama tilooro siimolonŋ meŋ kaŋ Anutuwaa jigo goranonŋ uma qama koolinŋkejuto, iikanonŋ mono singisonŋogia koma konjoratiwombaaŋon amamaanŋkeju.

¹⁰Nene kalenŋ ano apu kalenŋ meŋ kaŋ kema koma kaŋ koma anŋi oomulu kania kania meŋ onŋmakejuto, kaenŋ selewaa jenŋkootoya kayagadeenŋ otaanŋkeju. Iwoi ii wala sokono ama laligogito, Anutuwaa arenŋ gbiliaa kambaŋanonŋ kaŋ kuuro iikanondeenŋ kanaiŋ mende toroqenŋ sokombaa. Kianŋ.

Kraistwaa sayaa kania

¹¹Kraistnonŋ kaŋ oyanŋboyanŋ nonomakejiwaa jigo gawonŋ galenŋ waŋa kolooroti, iinonŋ balombaa opo sel jigo ejanonŋ memeta iikanonŋ mende uro. Kaenŋ qaagoto, Siwenonŋ jigo gora raji, mono iikanonŋ uro. Jigo gora iikanonŋ uuta qaita monŋ kolooja. Asamararanŋanonŋ mono akadamyawo.

¹²Iikanonŋ uma jigo uuta mutuya kotonŋ meme ano bulmakao meria yonŋo sagia mende meŋ keno. Kaenŋ qaagoto, iyaŋaa saya maaro iikanonŋ nemunŋ koma muro Siwewaa jigo uuta kowoga totoonŋ iikanonŋ uro. Iikanonŋ kambaŋ motoonŋgowaa so uro tegonŋ sokonota eja. Downana kaenŋ meŋ oyanŋboyanŋ koloowombaaŋonŋ kondooro kambaŋ tetegoya qaa sokoma enŋ ubaa.

¹³Wala namononŋ meme ano bulmakao eja unŋunŋ sagia meŋ kaŋ bulmakao embia kowiŋa kanonŋ siimolonŋ oonŋ iikawaa bugaajonŋa kaanŋagadeenŋ meŋ kaŋ ejemba kokojinŋinŋgiawo iikanonŋ qeesaanŋ onŋomorigi sokoma onŋono. Kaenŋ hamo qenŋ onŋonŋi iikanonŋ selegia sonŋbama meŋ sorainŋ onŋono laligogi. ¹⁴Kaenŋ anŋiti eenŋ, Kraistwaa sayanonŋ mono kambaŋ kokaamba hamoqeqe tani ii mamaga uugunŋ kokaenŋ ama nonomakeja: Sayanonŋ mono uunana tilooro sonŋbama nanamemenana koomu kotigaa buŋa koloowonŋatiwaa so ii koma konjoratinŋkeja. Kaenŋ ama nonono laaligo Toya Anutu welenŋa qewombaa gawonŋa ii mono afaanŋonŋ meŋ laligowonŋa. Unŋa Toroyanonŋ laligonŋ kouma tetegoya qaa laligonŋ ubaati, iinonŋ mono Kraist ilaanŋ muro koposoya qaa laligoroto, ananaajonŋ ama iyaŋa qeleema aonŋ Anutuwaa siimolonŋ lama kolooro.

¹⁵Kania kokaembaajonŋ Kraistnonŋ soomonŋo arenŋ gbiliaa galenŋ waŋa kolooja: Anutunonŋ ejemba oyanŋboyanŋ koloonŋ kambaŋ tetegoya qaa kaanŋa laligowombaa qaa somonŋonŋ onŋoonoti, iyonŋononŋ iwoi ii buŋa qenŋ aowutiwaajonŋ moja. Kawaaŋonŋ ama Kraist kuuro Anutu ano ejemba

⁹ 9.13 Lew 16.15-16; Jan 19.9, 17-19

batunananonj uumotoonj ambombaa gawonja meŋ laligoja. Soomonjo areŋ mutuyaa kambaŋanonj ejembanonj kana uugunj singisonjo anji iikanonj somonjonj onono laligogiti, Kraistnonj ii iikanonja isama onjomambaajonj ama komunj dowegia mero.

¹⁶ Monjonj ilawoilaya kuuya laaligoya tegowaati, kambaŋ iikanonj aliaa bunaya koloowaatiwaajonj jeŋ kotorota qaa eji, alianonj iwoi ii uulanjawo mende mewaa. Uulanjawo qaagoto, qaa toyanonj komuro kanianonj asuganonj asugiro iigigo kambaŋ iikanonj ii saanonj mewaa. ¹⁷ Jaawo laligoro kambaŋ iikanonj qaaya iikanonj honjawo mende koloowaato, qaa toyanonj komurogo qaayanonj mono esunjawo koloowaa. ¹⁸ Qaa iikawaa so soomonjo areŋ mutuya ii kaanagadeenj oro saya mende maabuyagati eenj, mono honjawo mende koloonaga.

¹⁹ 'Arenj mutuyaa honja ii kokaenj kolooro: Moosesnonj Kana qaawaa jeŋkooto qaa kuuya ii kanageso kuuya yonjoonj weenjonjo bulmakao meria ano meme unjuro sagianonj kamaaro. Kamaaro ii meŋ apuwo mindirinj lama juya osoga nezongbala meŋ gumionj susuyanonj somonjonj sanonj qendunjonj qeesaaro Kana qaa Tere lama selianonj oonj lipingiti, ii moriro. Ii morinjo kanageso kuuya batugianonj liligonj sa apunonj qendunjonj qeesaaj giliro iikanonj onjomoriro. ²⁰ Kaenj onjomorinj kokaenj injjoro, "Anutunonj qaaya teŋ kombutiwaajonj jeŋ kotonj onjoma onjowo soomonjo anji, mono iikawaa sayaga koi."

²¹ "Kaenj injjonj toroqenj opo sel jigo gora ii kaanjadeenj sa iikanonj qendunjonj giliro moriro. Hamoqeŋe gawonj mewutiwaa akadamu ilawoila kuuya ii kaanagadeenj qendunjonj giliro moriro. ²² 'Anutuwaa Kana qaanonj jeŋ kotojiwaa so ii me woi kuuya ii mono sanonj songbaninj soraaya koloonjeja. Kawaajonj monjonj sa mende maanagati eenj, Anutunonj singisonjonana mende mesaonaga. Kiaŋ.

Kraistwaa sayanonj singisonjonana koma konjoratinjeja.

²³ Namowaa jigo goraya ii Siwewaa jigo gorawaa sareya ano unjanjaya. Namononj jigo ano iwaa borotere ano borosowo ii siimolonj oonjonj ama iikaanjanonj hamo unjugi soraaya koloogi sokonoto, Siwe jigo gorawaa ilawoilawaajonj ii mende sokonja. Kawaajonj Kraistnonj siimolonj oonjonj qaita monj anoti, iikanonj mono Siwe jigononj uma iwaa ilawoilaya kuuya hamo unjuro soraaya koloogi sokono. Siimolonj oonjonj qaita monj iikanonj mono namowaa siimolonj oonjonja ii uugunj akadamyawo kolooro. ²⁴ Iikawaa kania ii kokaenj: Kraistnonj jiwowonj jigo uuta kowoga totoonj ejanonj memeta iikanonj mende uro. Namowaa jigo goraya ii Anutuwaa jigo goraya honjaa unjanjaya kolooro. Kraistnonj mono Siwe gomanj honja iikanonj uma kambaŋ kokaamba ilaenj nonomakebaatiwaajonj jotamemenana koloonj Anutuwaa jaasewanjanonj asuginjeja.

¹ 9.19-20 Eks 24.6-8   ^u 9.21 Lew 8.15   ^v 9.22 Lew 17.11

²⁵Namowaa jigo gawon galer warjanon gbani so oro sagia menj ijiwowon jigo uuta kowoga totoon iikanon uma laligoro. Kraistnon iikawaa so mende amakeja. Iinon Siwe gomanon indin mamaga mende uro. Anutuwaaw siimolon lama kolooro gbani so qenkebutiwaajon ama eu mende uro.

²⁶Indin motoongonon mende sokonagati een, iinon mono Anutunon Siwe namo mokolon oronoti, kamban iikanon kanain siimboboloya kanjanawo moro indin seiseiya kolonaga. Kaen qaagoto, namowaa kambanon tegomambaajon ano kamban kokaamba indin motoongogadeen singisongo koma konjoratiwaatiwaajon ama asugiro. Asugin iyan siimolon oonon kaen ama mubutiwaajon ama aoro.

²⁷Namo ejemba anana arejnana ii kokaen eja: Anana kamban monon komuwon ano iikawaa gematanon Anutunon qaanana gosin jen tegon nonombaa.

²⁸*Aren iikawaa so Kraistnon kaenideen ejemba seiseiya anana singisongonana koma konjoratiwaatiwaajon indin motoongowaa so kan iyan siimolon oonon kaen ama mubutiwaajon ama aoro. Iinon kamban monon eleema kawaa. Singisongowaaajon ama mombo mende kawaato, ejemba asugiwaatiwaajon mambomakejon, mono anana oyanboyan nonoma nunuambaatiwaajon ama asugiwa. Kian.

Indin motoongon koomunon ama aoro sokondaborota eja.

10 ¹Kana qaa walaga iikanon oyanboyan koloowombaa kania hona ii mende kolooroto, oyanboyan asugiwaatiwaa unauyaya iikaya ero. Anutuwaaw Kana qaawaa kania kaen ejiwaajon ama ejemba Anutu mepeseewombaajon jigo goranon kamban so umakejuti, iyononon mono letoma akadamugiawo koloowombaajon amamaankeju. Yononon kamban tetegoya qaa nandun kalen menj kan ama siimolon oonon iikayadeen gbani so toroqen ama laligogito, iikanon mende sokono. ²Iikanon sokonagati een, siimolon oonon ii saanon mesaowuyaga. Jigo goranon Anutu waeya menj mepeseegiti, iyononon indin motoongon hamo unugi soraaya kolodaborowuyagati een, iikaen mono singisongogiaa gamuya ii mende toroqen mobuyagato, ii toroqen mogi. Kawaajon oro kalen ii toroqen nandungiaga amakegi.

³Gbani so siimolon on laligogiti, iikanon mono toroqen singisongogiaa gamuya ii jen gbilin onono laligogi. ⁴Bulmakao eja ano meme yonoo sagianon mono singisongo koma konjoratiwaatiwaajon amamaankeja. Ii batogogito, osin laligon kougi.

⁵*Kawaajon Kraistnon namonon kamaan asugiroti, kamban iikanon kokaen jero,

^w 9.28 Ais 53.12   ^x 10.5-7 Ond 40.6-8

“Anutu, giinonj nanduj kalembaajonj ano siimolonj oowutiwaajonj mende koposonjonj laligonato, namononj laaligowaa selia ii mozozonjonj nona.

- 6 Siimolonj oonj singisonjogiaajonj ama nanduj kalaŋa kalaŋa ama laligogiti, ii iima kawaajonj mende aisoonj laligona.
- 7 Kambaŋ iikanonj kokaenj ijowe, ‘Anutu, moba, niinonj koi kaŋen. Noo kanana ii papia liipiŋa iikanonj oogita eja. Iikawaa so mono goo uusiingaa so ama meŋ laligomaŋa.’ ”

⁸Wala kokaenj jero, “Nanduj kalaŋ ama siimolonj oonj singisonjogianonj solananiwaatiwaajonj iwoi kania kania ama laligogiti, iikawaajonj mono siinjanonj mende kolooro moma laligona. Ii iima kawaajonj mende aisoonj laligona.” Iwoi ii Kana qaa walagaa so toroqen amakejuto, ii kilen kaenj jero. ⁹Kawaa gematanonj qaa kokaenj jero, “Anutu moba, niinonj mono koi kaŋ goo uusiingaa so ama meŋ laligomaŋa.” Kaenj jeŋ Anutu waeya meŋ mepeseewombaa kania mutuya ii qewagonj kana gbilia kuuro. ¹⁰Anutuwaa uusiinjanonj nemuj koma muro selianonj siimolonj oonjonj kaŋa aŋgi tegorotiwaajonj mono tak kotonj nonono soraaya koloodaboroniŋ. Indiŋ motoonjgowaa so selia qeleenoti, iikanonj mono kambaŋ so sokoma enj ubaa.

¹¹Kambaŋa kambaŋa jigo gawonj galen kuuya yonjononj nama jigo gawonjia meŋkeju. Suulaŋ siimolonj iikayadeenj oonjo oonj amakejuto, iikanonj singisonjogia koma konjoratiwombaajonj amamaankeju.

¹²Iikanonj amamaankejuto, Siwewaa jigo gawonj galen waŋa Jiisasnonj mono indiŋ motoonjgowaa so singisonjowaajonj ama selia qeleeno kambaŋ tetegoya qaa sokoma enj ubaa. Namononj siimolonj oonjonj kaŋa nama mugi Siwe jigononj uma Anutuwaa boro dindiŋanonj raja. ¹³Iikanonj rama kambaŋ batuya kokanonj Anutunonj tuarenjenj uruta riitano kamaanj uŋuro Kraist kaniaa doya^a koloogi otokoriaŋ maabombaajonj mamboma laligoja. ¹⁴Indiŋ motoonjgowaa so koomunonj ama aoro siimolonj oonjonj kaŋa ama mugi iikanonj sokondabororo saanonj ejemba tak kotonj nonono soraaya koloowombaa so koloonjonj. Kaenj saanonj meŋ letoma nonono akadamonana kuuya mokolonj kambaŋ tetegoya qaa iikaŋa laligonj ubonja.

¹⁵Uŋa Toroyanonj kaŋagadeenj qaa ii nanjonj jero mojonj. Wala qaa kokaenj jerota eja:

- ¹⁶ ^b“Ponj niinonj kokaenj jejeŋ: Kambaŋ tosianonj tegoro iikanonj mono soomonjo areŋ gbilia yonjowo amaŋati, ii kokaenj: Niinonj Kana qaana kuuya ii uu kononjianonj ama momogianonj tere kaŋa oomaŋa.”

^y 10.11 Eks 29.38   ^z 10.12-13 Ond 110.1   ^a 10.13 Kereuruta meŋ kamaanj onjoma haamo ama gamu qen onjombombaajonj kanagianonj riiwagonj qagianonj do kaŋa rilanjij laligogi. Juuda yonjo kanagia kijaŋ.   ^b 10.16 Jer 31.33

17^cKaerj jeŋ kokaerj toroqero, “Niinonj yonoo singisonjgogia ano nanamemeŋgia jeulalaŋa aŋgiti, iikawaajonj duduuj ii mende toroqerj romonjonj laligomaŋa.” 18 Qaa iikawaa so hoŋa kolooro Anutunonj singisonjonana mesaoro qaanananonj tegorotiwaajonj singisonjonanaajonj siimolonj oowombaa so mende kolooja. Kiaŋ.

Anutuwo kaparaŋ koma laligowombaajonj nonono.

19 Kawaajonj uumeleerj alaurunana, Jiisaswaa sayanonj soŋgbama nonono mono saanonj Anutuwaa jigo uuta kowoga totoonj iikanonj uboŋa. Kaerj moma laariŋ kotiŋj uuwoi mende amakejonj. 20 Jiisasnonj kana kekeŋjaa kana gbilia meleuro aŋo laaligo kotigaa kania koloonj nononja. Kana ii iyaŋaa selia qeleema iikaŋa kanonj meleurota eja. Kana ii riŋj Anutuwaa jigoyaa opo sopaya kotonj jigo uuta kowoga totoonj iikanonj uboŋa. Jiisaswaa selianonj nemuŋ koma nonono opo sopaya ii saanonj kotowoŋa. 21 Jiisasnonj jigo gawonj galeŋj uuta koloonj nonomakeja. Iinonj Anutuwaanonj kanageso kuuya galeŋj koma nonoma laligoja.

22^dKaŋa laligojiwaajonj anana mono gbiŋgbaonj mesaonj uuwoi kuuya yakariŋ pondanŋgadeerj momalaari qaganonj nama Anutuwaa kosianonj kema qama kooliŋj laligowoŋa. Sayanonj qeesaaro nonomoriŋj uutitolitloonana soŋgbano soraaya koloonj laligowoŋa. Uunananonj mende toroqerj jeŋ nonono mono awasaŋkaka laligowoŋa. Apu taŋa ariniŋj meŋj taalŋj nonono iikaŋa mono Anutuwo qokotaŋj laligowoŋa. 23 Anutunonj oyaŋboyaŋ koloowombaa qaa somonjonj nononoti, iinonj mono qaaya pondanj otaŋj ananawo nanja. Kaerj nanjiwaajonj ama iikaŋa koloowombaajonj mamboma jejeromonjromonj ama jokoloonjkeboŋa. Iikanonj mono koŋgbara mesaonj zeŋj nama kotiŋj laligowoŋa. 24 Suujopa ano nanamemeŋ awaa ambombaajonj mono uukuukuu meŋj naŋgonj aonj laligowoŋa. Kaŋa laligowombaajonj mono pondanj galeŋj meŋj aonj laligowoŋa. 25 Tosianonj iyaŋgiaa uumeleerj kanagesowaa ajoajoroogia mesaonjkejuti, anana mono sili iikawaa so mende ama laligowoŋa. Kaerj qaagoto, Poŋ kawaatiwaa aiweseya iima kambaŋanonj dodowiji iikaŋj mojonj, iikawaa so mono kaparaŋ koma kotiŋj uukuukuu meŋj aonj laligowoŋa.

26 Buŋa qaa hoŋa momago ananaa aiŋnonj singisonjgo laŋj ambonjati eerj, singisonjonana iikawaajonj mono nanduŋj jiwowonj moŋj ambombaajonj amamaawoŋa. Siimolonj oonjonj moŋj ii mende ilaŋj nonombaa. 27^eIi mende ilaŋj nonombaato, Anutunonj qaanana ii jeŋj tegonj ironja meleeno qaanananonj ubaatiwaajonj mamboma jenenana ororo keenana moma laligowoŋa. Anutunonj tuarenjenj uruta gere gagirinonj onjooawaati, iikawaa usuŋa kayadeerj koloowaatiwaajonj mono mamboma laligowoŋa.

^c 10.17 Jer 31.34   ^d 10.22 Lew 8.30; Eze 36.25   ^e 10.27 Ais 26.11

28^f Moŋnonj Mooseswaa Kana qaa gema qeji, ii mono qaa jakeyanonj oonji woi karononj qaaya nanjonj jegi qaayawo koloowaati eenj, ii mono mende kiankomun mugi koomuwaa buŋa koloowaa.

29^g Kaenj koloowaato, ejemba monj kokaanja iwaa qaayaajonj mono nomaen romonjgoju? Moŋnonj Anutuwaaw Meriaa qaaya kanaanonj rikotaan gilinjeja. Soomonjgo arenj gbiliaa sayanonj tak kotonj muro soraaya kolooroto, sa ii iwoi omaya kaanja menj kamaan amakeja ano kalerjmorianj Toya Uŋa Toroya ii mepaegonj munjeja. Moŋnonj kaanja kolooro Anutunonj qaaya gosinj ironja dawiwaa so muro sokonaga? Kana qaa qotogonj koomuwaa buŋa koloowombaa so koloojonto, Anutunonj ejemba kaanja ironja ii mono gere gagiriawo kuunj muro qaganonj uro siimbobolo honombononja mende moma laligowaa. Naa siimbobolononj sokoma munaga? Iwaa kaniaajonj mono nomaen romonjgoju?

30^h Qaa monj kokaenj eja, “Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii noo gawonja. Niinonj mono ejemba qaagiaa ironja melemanja.” Toroqen qaa monj kokaenj jerota eja, “Poŋnonj kanagesouruta onjo qaagia gosinj jenj tegowaa.” Monj morononj kaenj jeroti, nonononj ii moma mujonj. 31 Anutu laaligo Toyaa jaanonj nama kamaan nunuro boria-nonj nunuwaati, iikanonj mono kanjanawo totoonj koloowaa. Kianj.

32 Looriwubotiwaajonj kokaenj jejenj: Anutuwaaw asasaganonj karo buŋa qen aonj asarigiti, mono kabanj mutuya ii romonjgonj laligowu. Kabanj iikanonj momalaariwaa manja qen siimbobolo mamaga mokolonj ii kilenj aonj oronj nuuguna guuguwe ama nama kotiigi. Ii mende duduuwu.

33 Kabanj tosaananonj gamu qen onjonji konjajilin mogi qenjaarononj injiigiiinj laligogi. Kabanj tosaananonj alaurugia tani kaanagadeen ama onjonji yonoo kooronjianonj nanji. 34 Tosaanja kapuare mirinonj onjonji ragiti, mono ii injiima siimbobologia motoonj moma laligogi. Esuhinagia kisiyaen qen kopepereen megiti, ii mono korisoro qaganonj moma anjonj koma laligogi. Siwewaa tiwomaleku qaita monj mende aliwaati, ii enj onjonjiwaajonj moma iikawaajonj ulunkolonj moma laligogi.

35 Kawaajonj awasanjakakagia mono kabanj kokaamba mende gilin mesaowu. Ii mende mesaogi Anutunonj mono iikawaa tawaya somata onjombaa. 36 Anutunonj iwoi onjombaatiwaa qaa somonjgorota eji, onjononj ii buŋa qen aowutiwaajonj nanju. Kawaajonj Anutuwaaw uusiija otaanj lombo moma mokosinjonj kaparanj koma laligowuti eenj, Siwewaa buŋaya iikanonj mono onjo buŋa koloowaa. 37ⁱ Kokaembaajonj mono nama kotiinj laligowu: Kabanj torodaamonj iikayadeen mono toroqen mamboninj

“Mombo kawaati, iinonj mono kanj kuuwaa. Kabanja mende qen koriro ubaato, kabanjaa so tororo kawaa.

38 Tororo kawaato, noo alananonj nanamemenj dindinja otaanjeji, iwaa momalaarianonj mono nemunj koma muro kotiinj laligonj

^f 10.28 Dut 17.6; 19.15   ^g 10.29 Eks 24.8   ^h 10.30 Dut 32.35, 36   ⁱ 10.37-38 Hab 2.3-4

ubaa. Mombo eleema momalaaria mesaowaati eerj, ii mende sokono uunanonj iwaajonj mende aisoojaa.”

³⁹Qaa kaerj ejato, nonononj ejemba uugia mombo eleema momalaarigia mesaonj gere siawaa buŋa koloowuti, iyonoo tuuŋgianonj mende nanjonj. Kaerj qaagoto, momalaarinana ii mono galeŋ koniŋ Anutunonj hamo qerj nonono laligonj Siwe gomanonj ubonjatiwaa so koloojonj. Kiaŋ.

Ejemba momalaarigiaajonj ama iwoi kokaerj kolooro:

11 ¹Momalaariwaa kania ii kokaerj: Iwoiwaajonj jejeromonjromonj anjonj, ii koloowaatiwaajonj mono kotiiŋ uuwoiya qaa moma laarijonj. Iwoi mende ii-iita iikawaa so ama meŋ hoŋa iibombaajonj mamboma awasaŋkaka nanjonj. ²Monowaa monoyanonga kanaiŋ ejemba momalaarigianonj nemuŋ koma onono uugia meleerjgi Anutunonj injiuro sokono jeŋ qeaŋgonj onono laligogi. ³Momalaarinananonj nemuŋ koma nonono iwoi kuuyaa kania ii kokaerj moma asariŋkejonj: Anutunonj qaaya jeŋ kotonj iikanonj Siwe namowaa ilawoilaya kuuya mokolooro. Kawaajonj kambaŋ kokaamba iwoi iimakejonj, ii iwoi ii-iita iikanonja mende letoma kolooro.

Aabel, Eenok, Nooa yonoo momalaarigia

⁴Kein (Kain) Aabel yorononj Anutuwaajonj siimolonj oori Aabelonj uuta meleeno momalaarianonj nemuŋ koma muro tororo teŋ kono kaasoyanonj dindiŋa uro. Kaerj uro Anutunonj siimolona iiro sokono jeŋ qeaŋgoro. Jeŋ qeaŋgonj Aabelonj solaŋa kolooroti, Anutunonj qaaya ii naŋgonj jero momalaarianonj nemuŋ koma muro moro. Kaŋa moma laligonj komuroto, ii kilerj kambaŋ kokaamba nanamemeŋa moniŋ qaa iikanonj mono toroqerj uunana kuuŋ naŋgonj nonomakeja.

⁵Eja qata Eenok iinonj wala eerjanonj uuta meleeno Anutunonj qaaya naŋgonj jeŋ qeaŋgoro moma iwaa jaayanonj sokoma laligoro. Kaerj laligonj kouro momalaarianonj Eenok nemuŋ koma muro Anutunonj jaawo wano Siwenonj uro. “Anutunonj wano eu uro toroqerj mokoloowombaajonj amamaagi.” Buŋa Tere iikawaa so Eenok momalaarianonj aŋgonj koma muro mende komuro. ⁶Uuta Anutuwaanonj meleerjgi, iinonj qaa kokaerj moma laariwaa: Anutunonj laligoja ano Anutunonj ejemba iwaa jaayanonj sokombombaajonj monjanjuti, ii tawa qerj onjombaa. Qaa woi ii moma laariŋ saanonj Anutuwaawaa kosianonj kawaato, mende moma laariŋ muŋ eerj iwaa jaayanonj sokombombaajonj amamaawonja.

⁷Anutunonj Noowaajonj iwoi koloowaatiwaa galeŋ meme qaaya isaano. Isaano Nooanonj moma asariŋ sombuya qaita monj moma hoŋa mende

^j 11.3 Jen 1.1; Ond 33.6, 9; Jon 1.3 ^k 11.4 Jen 4.3-10 ^l 11.5 Jen 5.21-24

^m 11.7 Jen 6.13-22

iiro momalaarianoj nemuŋ koma muro tej koma waŋgo mero. Anutunonj iyaŋa ano sumaruŋuruta aŋgonj koma oŋom-baatiwaajonj moma waŋgo ii mero. Nooa momalaarianoj nemuŋ koma muro waŋgo meroti, nanamemenj iikanonj mono namo ejemba kanagia doogoya iŋisaano Anutunonj qaagia jeŋ tegoro tiwilaagi. Uugia mende meleema tiwilaagito, Noowaa momalaarianoj nemuŋ koma muro Anutuŋwaa jaanonj solaŋa koloowombaa kalaŋa ii buŋa qeŋ aoro. Ejemba Anutu moma laariŋ munij qaanana jeŋ tegoro solaŋaninŋejonj, Nooanonj mono iikawaa so solaŋa kolooro. Kiaŋ.

Aabraham Saara yoroo momalaarigara

⁸ Anutunonj Aabraham balonj moŋ iwaa buŋa koloowaatiwaajonj jeŋ iikanonj kemaatiwaajonj oono. Oono momalaarianoj nemuŋ koma muro qaa ii tej kono. Dakanonj kema keunaga ii mende moroto, ii kileŋ iyaŋaanonj balonj mesaonj keno.

⁹ Kema kema Anutunonj balonj iwaa buŋa koloowaatiwaajonj jeŋ somonjgoroti, mono iikanonj keuro. Keuma waba koloonj ejemba nanamemenjgia mende moroto, momalaarianoj nemuŋ koma murotiwaajonj mono kileŋ opo kuuŋ meŋ maama kanonj eŋ laligogi. Esameria Aisak Jeikob yorononj kaŋagadeeŋ Anutunonj balonj oŋombaatiwaajonj soomonjo qaaya iikayadeeŋ buŋa qeŋ aonj balonj iikanonj toroqeŋ opo kuuŋgia meŋ maama eŋ laligogi. ¹⁰ Siwe siti tandoyanonj mende gisaawaati, Aabrahamnonj ii iimambaajonj mamboma laligoro. Anutunonj siti iikawaa areŋa ama uŋaya meŋ miri tandogia osoŋ mero powowonj kotakota eŋ ubaati, mono iikanonj keumambaajonj ama mamboma opo kuuŋnonj laligoro.

¹¹ ^P Kaŋa laligonj eja waŋa kolooroto, momalaarianoj nemuŋ koma muro kotiiŋ maŋ kolooro. Aabrahambaa embia Saara iiononj kopij laligoroto, ii kileŋ koro ama mera mero. Anutunonj Aabrahambaa kanagesoya somata koloowaatiwaa qaa somonjonj muroti, iwaajonj ama qaayanonj hoŋawo koloowaatiwaajonj moma laariŋ laligoro. Momalaaria iikanonj nemuŋ koma muro meria kolooro iiro. ¹² ^Q Eja motoonjo iwaa momalaarianoj nemuŋ koma muro koomuwaa so kolooroto, ii kileŋ iwaanonja kanageso somata qatawo koloogi. Senjelao sombinonj asarigi jaŋgogia weŋgowombaajonj amamaajonj, me sakasiŋ kowe goraayanonj ejuti, gbiliurutanonj mono iikawaa so seiŋ koloogi.

Ejemba kokaamba Siwe gomambaajonj awelegonj laligogi:

¹³ ^r Ejemba sundugia ii jejonj, ii kuuya uugia meleema Anutu moma laariŋ muŋ laligonj komugi. Anutunonj balonj oŋombaatiwaa qaa

ⁿ 11.8 Jen 12.1-5   ^o 11.9 Jen 35.27   ^p 11.11 Jen 18.11-14; 21.2   ^q 11.12 Jen 15.5; 22.17; 32.12   ^r 11.13 Jen 23.4; 1 Hist 29.15; Ond 39.12

somongon onono laligogito, balon iikanon mende keugi. Kaen qaagoto, balongia ii koriganon nama uu iima waeya men aisoogi. Iima een aisoon kokaen jen asarin jegi, “Namonon wabaga koloon qanda laligojon.”¹⁴ Ejemba iyangiaa miri gomangianon keubombaajon janjarin riinkejuti, iyononon qaa kaen jenkeju. ¹⁵Balon mesaogiti, iikawaajon romongon qaaya jewuyagati een, yononon mono saanon eleema iikanon kenji uugianon tegonaga.

¹⁶ Mono saanon eleembuyagato, yononon iikawaajon mende romongon laligogi. Iikawaajon qaagoto, kantri qaita mon Siwenon eji, mono iikanon keubombaajon awelegon laligogi. Anutunon yonoojon siti merotiwaajon Anutu qata “Ananaa Anutu!” jegi ii moma aisoon yonoojon ama gamu mon mende momakeja.

Aabraham, Aisak, Jeikob, Joosef yonoo momalaarigia

¹⁷ Anutunon Aabraham angotetenon ama muro momalaarianon nemun koma mun Aisak Anutu kalenga muro. Anutunon Aisakwaajon balon mumambaajon ijoro Aabrahamnon soomongo qaa ii buja qen aoroto, kilej meria motoongo ii moma tegon iikanon siimolon oomambaajon ano. ¹⁸ Anutunon Aabrahambaajon qaa kokaen ijoro, “Aisaknon mono gbiliuruga nemun koma onono koloon goo qaga bosima laligowuya.” Qaa ii moroto, kilej meria alatanon ano. ¹⁹ Ama kokaen gosin romongoro, “Komuwaato, Anutunon saanon kotiin men gbiliro koomunonga waabaa.” Sareqaa kaen jeroti, iikawaa so merianon mombo toroqen koomunonga kaaja waaro wano.

²⁰ Momalaarianon Aisak nemun koma muro merawoita Jeikob ano Iisoo (Eesau) ii kotuegon orono. Anutuwaaw kotumotueya iikanon mono kambaj kanagenanon kaanagadeen sokoma orono qagaranon umakebaatiwaajon qama kooliro.

²¹ Jeikobnon komumambaajon anoti, kambaj iikanon momalaarianon nemun koma muro meria Joosefwaaw merawoita woi ii kotuegon oroma taa gbaruyaa kitianon laarin Anutu waeya men mepeseero.

²² Joosefwaaw koomuyanon dodowiroti, kambaj iikanon momalaarianon nemun koma muro Israel kanageso Iijipt mesaon kagiti, iikawaa sunduya ii jen gbilin injoro. Kaen injon kanagen qamoya dakanon ron kombutiwaaw qaaya ii jen koton onono. Kiaj.

Mooseswaa momalaaria

²³ Momalaariganon Mooseswaa nemunmanja nemun koma orono Moosesnon kolooroti, ii kambaj iikanon kanain koin karoombaa so

---

^s 11.17 Jen 22.1-14   ^t 11.18 Jen 21.12   ^u 11.20 Jen 27.27-29, 39-40   ^v 11.21 Jen 47.31-48.20   ^w 11.22 Jen 50.24-25; Eks 13.19   ^x 11.23 Eks 2.2; 1.22

mesanġori. Mera ii iimasiinšišawo tania moš kolooroti, ii iima kiš pombaa ješkootoya uuguwobotiwaajoš toroko mende moma meragara mesanġoš galeš koni.

²⁴Moosesoš somariiro qata faarao kimbaa borataa meria qagi momalaarianoš nemuš koma muro qa ii bosimambaaajoš togoš faarao kimbaa miria mesaoš kemaliro. ²⁵Saanoš toroqeoš Iijipt yošowo sišgišošgowaa korisoroya mokološ ii kamban toroga laš aisoonašgato, laaligoya kaša ii gema qero. Ii gema qeoš Anutuwaawaa uumeleoš kanageso yošowo toroqero kakasililiš ama ošošgi ii motošoš moma ašoš orowombaaajoš moro uuta kolooro. ²⁶Anutunoš tawa mubaatiwaageš uuš nama kotiuro. Kawaajoš Iijipt yošonoš maa suašgiawo kološoš sišseweweya qaa laligogiti, iikawaajoš moro iwoi kamašqeqeta kolooro. Iikanoš iwoi kamašqeqeta kolooro gema qeoš Hamoqeqe Toyawo toroqero iwaajoš ama mepaqepae ama muš laligogito, ii moro kileš hošawo ano uuta kolooro.

²⁷Momalaarianoš Mooses nemuš koma muro Iijipt kiš pošgiaa iriša soombabotiwaajoš toroko mende moma kantria mesašoš karo. Anutu ii-iita qaago ii ii-iitaa tani romošošoš muš laligoroti, iikawaajoš mono kaparaš koma nama kotiuro. ²⁸Momalaarianoš nemuš koma muro kianġkomu kendoš^a ama iikawaa areša ješ kotoš ošono aisošoš ragi. Koomuwaawaa gajobanoš Iijipt uutašoš mutu meraurugia ušugi Israel yošoo meraurugianoš komuwubotiwaajoš mono ješ kotoš ošono nagugianoš sa morigi.

²⁹^bMomalaarianoš Israel ejemba nemuš koma ošono Kowe Osoga ii baloš kelasanoš kekešaa so kotoš kagi. Iijipt manjaqeqe eja yošonoš ii kotowombaaajoš batogogito, mono apunoš nemotošoš tiwilaagi.

Reihab ano momalaariwaa ejemba geria tosia

³⁰^cMomalaarianoš Israel kanageso nemuš koma ošono Jeriko taonoš kaš kiropo sopaya weeš 7:baa so liligoš motošoš kema kagi kiropo sopaya sopaya kotakota iikanoš mono ororošošoš kamaagi. ³¹^dMomalaarianoš kana somata emba Reihab nemuš koma muro kokašeš ano Anutunoš iima kobooro: Israel jotamemeya yorošošoš balošoš iima mobowaajoš ološ kari ala meš koma horošoš orono. Anutunoš ii iima kanageš yašgišeš ejemba ušuro tiwilaagi Reihab iima kobooro yošowo motošošoš mende komuro. Kiaš.

^v 11.24 Eks 2.10-12   ^z 11.28 Eks 12.21-30   ^a 11.28 Anutuwaawaa gajobanoš Israel ejemba inġiima koboošoš ušuuguroti, iikawaa kendoša ii ananaa qaanoš kianġkomu kendošoš jeniš Kooš qaanoš Pasowa jeju.   ^b 11.29 Eks 14.21-31   ^c 11.30 Joos 6.12-21
^d 11.31 Joos 2.1-21; 6.22-25

³² eNaa qaaga mombo toroqej jewenaga? Deiwid, Samuel ano gejatootoo ejemba tosaaja yonoo sundugia toroqej jewenagati eej, noo kambananonj mono mende sokonaga. ³³ fMomalaarigianonj tosaaja nemuŋ koma oŋono galeŋkoŋkoŋ totonja totonja meluŋgoŋ meŋ ejemba mindiŋgoŋ oŋoŋgi nanamemeŋ dindiŋa otaaj laligogi. Anutunonj iwoi nonombaatiwaa qaa somoŋgorota eji, mamaganonj qaa iikawaa so qama kooliŋ moma laarigi hoŋa kolooro megi. Tosianonj laion oro batugianonj qama kooliŋ moma laarigi Anutunonj laion qaa oogia somoŋgoro.

³⁴ gTosianonj gere bolaj uutanonj qama kooliŋ moma laarigi Anutunonj gere esuŋa qowogoro mende oŋooro. Tosaaja manjawaa soo somatanonj uŋuwombaajonj aŋgi Anutunonj yonoononj soo jeta meŋ mooniro kok koŋgi. Mamaganonj looloria koloonj qama kooliŋ moma laarigi Anutunonj esuŋ oŋono kotiigi. Tosianonj manja qej qama kooliŋ moma laarigi Anutunonj esuŋ oŋono kawali kotakota koloogi. Waba yonoo manjaqeqe tuuŋgianonj kagi tosaajanonj qama kooliŋ moma laariŋ kanonja mono oŋotaagi unjurama keŋgi.

³⁵ hEmba tosianonj kitigianonj komuro qama kooliŋ moma laarigi Anutunonj meŋ gbiliŋ muro koomunonga waaro mombo toroqej aitongogi. Ejemba tosianonj koomu gematanonj oyanboyaj uuta mokoloowombaajonj moma kaparaj koma nanŋgi. Kaaja nanŋgi qanjononj uŋuŋ kakasililiŋ kania kania ama oŋoma kokaen inŋjogi, “Anutu qakoona uulanawo isama gomboja.” Kaen inŋjogito, yonononj ii togogi toroqej jaabamagege meŋ oŋoma laligogi. ³⁶ iTosianonj Anutu moma laarigi mepaqepae ama ooli waayawononj uŋugi siimbobolo kania kania mokoloonj laligogi. Toroqej tosaaja gbadoonj kapuare miria miria kanonj oŋoŋgi laligogi.

³⁷ jTosaaja jamononj uŋugi komugi. Tosaaja segenonj motonj oŋoŋgi woi koloogi. Tosaaja manjawaa soo somatanonj uŋugi komugi. Tosianonj lama selia ano meme selia kanonj opo kaaja mouma laj kema liligogi. Kaaja wanaya toonj koloogi sisiwerowero ano kakasililiŋ tondu meŋ oŋoŋgi laligogi. ³⁸ kSiwewaa akadamugiawo koloonj balombaa nanamemeŋ bologaaonj mogi mende sokoma oŋono iikanonj mende toroqegi. Mende toroqej laj liligonj balonj qararanjkoŋkoŋanonj kema kaj baaja baaja uma kamaaj kobaa me namo riiriitaa uutanonj eŋ laligogi. Kiaŋ.

³⁹ lEjemba sundugia jejenj, ii kuuya momalaarigianonj nemuŋ koma oŋono uugia meleenŋgi Anutunonj inŋiuro sokono jeŋ qeaŋgoŋ oŋono laligogi. Kaaja laligogito, ii kileŋ Anutunonj oyanboyaj qaita moŋ nonombaatiwaa qaa somoŋgorota eji, iikanonj iyonoononga moŋnoŋ moŋ mende keuro. Qaago. ⁴⁰ mAnutunonj ii aŋgiodeenj qaagoto, mono ananawo motoonj

e 11.32 Ponj 6.11–8.32; 4.6–5.31; 13.2–16.31; 11.1–12.7; 1 Sml 16.1–1 Kinj 2.11; 1 Sml 1.1–25.1 f 11.33 Dan 6.1–27 g 11.34 Dan 3.1–30 h 11.35 1 Kinj 17.17–24; 2 Kinj 4.25–37

i 11.36 1 Kinj 22.26–27; 2 Hist 18.25–26; Jer 20.2; 37.15; 38.6 j 11.37 2 Hist 24.21

akadamunanawo kolodaborowonjatiwaajonj moja. Kaenj moma kawaajonj oyanjboyanj qaita monj nonono mokoloowombaa qaa arenja ano eja. Kiaj.

Anutunonj manj koma mindingonj nonomakeja.

12 ¹Ejemba tuuj somata qatawo kaananonj momalaariwaa kania nanjonj jej koosu kaanja liligonj nonoma nanjuti, ii mojonj. Kawaajonj anana kaanjiadeen mono lombonana kuuya ano singisonjo afaanagadeen kokosiinj nonomakeji, ii giliniinj kema. Anutunonj anana momalaariwaa manjaya qenj Satan haamo ama mubombaa arenja anota eja. Kawaajonj laaligo batuya koi laligonjo komuwojati, batuya ii mono nuuguna guuguwe kaanj kaparanj koma manja qenj bobogarij kemonja. ²Jiisasnonj momalaarinana menj letono kolooro menj somariiro kotiin akadamyawo koloonjeji, Toya ii mono jaananonj uuuj tororo iimakebonja. Iinonj saanonj toroqenj Siwe gomanonj laligonj aisoonagato, ii mesaonj kamaanj iikawaa kitia siimbobolo moro. Maripoononj kikekakasililinj kaanja komumambaa gamu moma ii mende togoroto, ii qenjaarononj moma mokosinjonj komuro. Komunj Anutuwaajonj jijnkaronj duj raranonj uma boro dindijanonj raja.

³Singisonjo ejemba yonjononj kaenj tuarenjenj ama mugi siimbobolo moroti, onjononj mono ii romonjonj laligowu. Zolologonj loorinj uukamakamaa koloonj nama momalaarigia ano jejeromonjromonjgia mesaowubotiwaajonj mono kaenj amakebu. ⁴Singisonjo ambombotiwaajonj aonj oronj manja qenj laligogi iikanonj singisonjgowaa Toyanonj mono sagorogoro (gbilibambanj) mende unjuro. ⁵^kAmanonj meraborauruta yonjoonj qambanjmambanj qaa onjonji, Anutunonj iikawaa so qaa monj kokaenj injijoro mono ii duduuj laligoju,

“Oo merana, Ponjonj mindingonj gomakeji, iikawaajonj mono mona geegee mende koloowa. Qaa jej gono iikanonj mono uukamakamaa mende koloonj laligowa.

⁶ Ponjonj ejemba jopagonj onjomakeji, ii mono mindingonj onjomakeja. Ejemba merabora kaanja unjuama kalanj koma onjomakeji, ii kuuya koobinonj unjungeja.”

⁷Merabora monj amayanonj mende mindingoro lanj laligonaga, iikaanja mono iwaa meraborata mende koloonaga. Kawaajonj Anutunonj onjo merabora kaanja ama onjomakeja. Kawaajonj lombo onjono ii mono mindingonj onjombaatiwaa tania romonjonj moma mokosinjonj dindjonj laligowu. ⁸Anutunonj meraborauruta kuuya mindingonj onjomakejiwaa so onjo mende mindingonj onjonagati eenj, mono iwaa meraborauruta honja mende koloowuyaga. Kaenj mono onjoanjiiaa jaajaa gua merabora manjgia qaa kaanja koloowuyaga.

^k 12.5-6 Job 5.17; Gba 3.11-12

⁹Qaa ii mombo kokaen jemaŋa: Namowaa maŋurunananonj mindiŋonj nononji ii goda qeŋ oŋoma laligonij. Selewaa maŋurunananonj qerewenja koloojuto, uunanaa Amanananonj mono hoŋa ano uuta kolooja. Kawaajonj mono iwaa qaa baatanonj kema diŋonj laligonj kottiiniŋ sokombaa.

¹⁰Selewaa maŋurunananonj mono iyanŋiaa momogiaa so kaparanj koma namononj kamban toroga laligowombaajonj ama mindiŋonj nonoma laligonjkeju. Yoŋononj kaanja laligonjkejuto, Anutunonj mono tak kotonj nonono iwaa so soraaya koloowombaajonj ama mindiŋonj nonomakeja. Kaen ama oŋanonj awaa ano oyanboyanj koloowombaajonj moja.

¹¹Moŋnonj mindiŋonj nonono kamban iikanondeenj korisoro tani mende amakejonto, wosobiri siimboboloyawo momakejonj. Qaa ii hoŋato, iikawaa hoŋa ii kanagenj kokaen koloowaa: Anutunonj ejemba iikaanjanonj menj gbiliŋ oŋomakeji, iyoŋoo nanamemenjanonj diŋgoro luae qeŋ oŋono moma laligowuya. Kianj.

Qambaŋmamban ano galeŋ meme qaa tosia

¹²^lKawaajonj “Sawinŋia tegoro borogia bimoŋ sororononj nanji, ii mono menj waama mindiŋowu. Tawogia juma siminŋia sunji, ii mono menj kotiiwu.” Buŋa qaa moŋ kaen eja. ¹³^mKorinjanonj ligisoonj kamaanj qero kanianonj suma bolidaborowabo. Qaa iikawaa so alagia qotogonj mende ama mubuto, mono qeaŋgowaatiwaaajonj kaparanj koma laligowu. Buŋa qaa moŋ kokaen eja,

“Kana riinj kekenaa kanagia mono menj qeleleegi dindiŋa koloowu.” Qaa iikawaa so mono uuqeaŋgonj qeŋ aonj laligowu.

¹⁴Ejemba kuuya yoŋowo luaenonj uumotoonj laligowutiwaaajonj mono kotiinj kaparanj koma laligowu. Moŋnonj laaligo soraaya mende mokoloowaati, mono eeŋ Poŋ mende iibaa. Kawaajonj Anutunonj menj sorainj oŋombaatiwaaajonj mono kaparanj koma nambu. ¹⁵ⁿMoŋnonj Anutuwaawaa kalenmoriaŋa uugunj mende buŋa qeŋ aowabotiwaajonj mono galeŋ menj aonj laligowu. Nene gawononj oro kaambogawo ii tiitawo qonjomakejonj. Iikawaa so uukaambowaa kania kuuya ii mono qewagowu. Mende qewagogi iikanonj somariinj kouma eŋkalolonj menj oŋono mamaga oŋoo uugianonj tiloowabo.

¹⁶^oKaanagadeenj moŋnonj serowilinj ambabo me Iisoo (Eesau) kaanjanonj anŋonjorayawo laligowabotiwaajonj mono galeŋ menj aonj laligowu. Iisoononj mutu mera koloorotiwaawaa borosamo toya kolooroto, qaa ii nene indinj motoonŋo newaatiwaaajonj ama qewagoro. Qewagoro koga Jeikobnonj borosamowaa qaaya ii nene iikanonj sewanjanonj menj buŋa qeŋ aoro. ¹⁷^pKanagenj soomonŋo qaagaraa so kolooro Maŋaa kotumotueyanonj

^l 12.12 Ais 35.3   ^m 12.13 Gba 4.26   ⁿ 12.15 Dut 29.18   ^o 12.16 Jen 25.29-34
^p 12.17 Jen 27.30-40

mono Jeikob qaganonj uro, onjo ii moju. Kaenj uro Iisoanonj kotumotue ii buņa qeņ aomambaajonj moma welema saaro jaunjanonj kamaaro. Kaenj kaparanj koma welenoto, kilenj qaa kogawo somonjgoriti, ii utegomambaa kania monj mende mokolooro. Kawaajonj mutu meriaa kotumotueya ii buņa qeņ aomambaajonj moroto, iikanonj osinj amamaaro.

¹⁸ ¶Wala eenjanonj Israel kanageso yonjononj Sainai (Sinai) kosianonj kanj nanġi baņa iikanonj gere bolanonj jero. Jeņ kaaso kondundungonj kamaanġ pangamanġ mero raidimbonj qero Anutunonj iikanonj yonjowo soomonġo areņ ano. Sainai (Sinai) baņa iikanonj borononj oosiriwonjatiwaa so koloojato, onjononj baņa kaņa iikawaa kosianonj mende kanj kouma laligoju. ¹⁹ Anutunonj soomonġo areņa ii Sainai baņanonj kokaenġ ano: Gajobaurutanonj romonj qaita monj uugi aņgotomanaġ ajoma karo qaa kotakota jerotiwaa otoņa mogi. Ii moma qaa kaņa mombo mende jero mobutiwaajonj welenġi. Onjononj baņa kaņa kawaa kosianonj mende kanj kouma laligoju. ²⁰ ¶Anutunonj qaa kotiga jeņ kokaenġ jeņ kotonj onjono, “Monjononj ejemba me bao oro monjononj baņa ii oosiriwaati eenġ, ii mono jamononj qegi komuwa.” Kaenġ jeņ kotonj onjono qaa ii otaawombaajonj moma bimononj amamaagi. Kawaajonj qaa mombo mende jewaatiwaajonj welenġi. ²¹ ¶Iwoi kanjanjawo totoonj ii uunġ iigi Moosesnonj kokaenġ jero, “Nii mono toroko moma jenena ororo nanjenġ.”

²² Onjononj kaenġ qaagoto, mono uugia meleema Zaion baņa dodowinġ kouma laligoju. Anutu laaligo Toyaa sitia qata Jerusalem Siwenonj eji, iikanonj gajobauruta ten tauseņa ten tauseņa yonjononj tuunġa tuunġa meņ rii oronġ korisoro amakejuti, onjononj mono siti ii dodowinġ laligoju.

²³ Wala kolokoloo donġoga koloonġ uumeleenġ kanageso koloogi qagia Laaligowaa buknonġ oogita Siwenonj eji, onjononj mono iyonġoo tuunġia somata ii toroqenġ laligoju. Anutunonj ejemba kuuya ananaa qaanana gosinġ jeņ tegonġkeji, onjononj mono beņnana iwo toroqenġ laligoju. Anutunonj ejemba meņ solanjaninġ onjono letoma akadamyugawo koloonġ komugiti, onjononj mono iyonġoo kokoosogiawo toroqenġ laligoju. ²⁴ ¶Onjononj soomonġo areņ gbiliaa galenġ Jiisas iwaanonj kanj iwo qokotaanġ nanju. Iinonġ sayanonġ qeesaaro onjomorinġkeji, mono laaligo iikaanjanonj kouma laligoju. Aabelnonġ saya maaroto, Jiisaswaa sayanonġ Aabelwaa saya uugunġ qaa akadamyuwowaa munġenġa kolooja.

²⁵ ¶Wala eja monjononġ namononġ laligonġ Anutuwwa uusiinġa ejemba inġisaama onjono mamaganonġ ii mobombaajonġ togogi Anutunonġ ironġa meleeno qagianonġ uro. Yonjononġ iikanonġa kok kombombaajonġ amamaagiti eenġ, anana mono nomaenġ kok kombonġaga? Kambanġ

¶ 12.18-19 Eks 19.16-22; 20.18-21; Dut 4.11-12; 5.22-27 ¶ 12.20 Eks 19.12-13

¶ 12.21 Dut 9.19 ¶ 12.24 Jen 4.10 ¶ 12.25 Eks 20.22

kokaamba alanana moŋnoŋ Anutuwaa uusiŋa Siwenonŋa ninisaama jerkeji, anana ii silemale ama mesaoŋoŋi een, mono lombononŋa kok mende totoonŋ kombonŋa. Qootogonanaa ironŋa mono onŋanonŋ qanananonŋ ubaatiwaajonŋ moŋonŋ. Kawaajonŋ moŋnoŋ saŋe qero moŋuti, onŋononŋ qaa ii moma teŋ kombombaajonŋ geŋajuju me mondomondo mende ambu. Geŋajuju laligowubotiwaajonŋ mono galeŋ meŋ aonŋ laligowu.

²⁶Wala eenanonŋ qaaya inŋjoro namo utugonŋ memenjaliroto, geŋatootoo qaaya moŋ jeŋ somonŋorota kambanŋ kokaamba kokaenŋ eja, “Kambanŋ moŋnoŋ namo mombo utugonŋ memenjaliŋana. Namogadeenŋ qaagoto, iwoi ambe sombinonŋ kaŋagadeenŋ utugowaa.” ²⁷Qaa kaenŋ eŋato, “Kambanŋ moŋnoŋ mombo” jeŋi, qaa iikawaa kania ii kokaenŋ: Anutunonŋ ilawoila mokolorota eji, iikanonŋgadeenŋ mono utugonŋ utegowaato, Siwewaa ilawoila mende utugowaati, iikanonŋ mono nama kotiŋ enŋ ubaa.

²⁸Anana bentotonŋ mende utugowaati, ii buŋa qeŋ aonŋ nanŋonŋ. Kawaajonŋ mono “Anutu danŋiseŋ!” jeŋ iikaanŋ kanonŋ waeya meŋ mepeseenŋ uuqeeanŋo meŋ muŋkebonŋa. Ii jeta uuguwombotiwaawaa keenana moma goda qeŋ laligowonŋa. ²⁹WAnanaa Anutunananonŋ mono gere bolanŋ kaanŋ kolooja. Kawaajonŋ gereyanonŋ nonooro siimbobolo mobombotiwaajonŋ mono toroko qaganonŋ goda qeŋ muŋkebonŋa. Kiaŋ.

Qambanŋmambanŋ qaa tetegoya

13 ¹Uumeleenŋ alaurunana onŋoanŋia mono jopagonŋ aonŋ laligowu. ²Waba eŋemba batugianonŋ kawuti, ii mono kalanŋ koma onŋonŋi ainjolonŋ mokolonŋkebu. Kaenŋ ambombaajonŋ mono mende duduunŋkebu. Tosianonŋ kaanŋ anŋgiti, iikanonŋ Siwe gaŋjoba tosaanŋa mende moma asariŋ motoonŋ koma horonŋ onŋonŋi mirigianonŋ laligogi. ³Tosianonŋ kapuare mirinonŋ laligoŋuti, ii romonŋonŋ onŋomakebu. Onŋoanŋio yonŋowo gbadoonŋ onŋonŋi laligowuyagati, tani ii moma mono ii romonŋonŋ onŋomakebu. Tosaanŋa meŋ bolinŋ onŋonŋi iikawaa siimboboloya moŋuti, ii mono onŋoanŋio kaenŋ laligowuyagati, iikaanŋa moma romonŋonŋ onŋomakebu.

⁴Eŋemba olonŋkalu ano serowilinŋ anŋuti, Anutunonŋ ii jeŋ tegonŋ onŋombaa. Kawaajonŋ kuuya onŋononŋ mono loemba laaligo ii goda qeŋi soraaya kolooro loemba batugaranonŋ kiiqetete qaa jewonŋa moŋ mende ewa.

⁵Anutunonŋ anŋo qaa moŋ kokaenŋ jerota eja, “Niinonŋ mono kambanŋ moŋnoŋ mende gomesaonŋ gema gumaŋa.” Qaa kawaajonŋ ama nanamemengianonŋ menŋgo mewombaajonŋ otoko mende koposonŋonŋkebuto, iwoi enŋ onŋonŋi, iikawaajonŋ mono mogi sokoma onŋono korisorowo laligowu. ⁶WKaenŋ moma saanonŋ qaqabuŋabuŋananawo satiŋiŋ nama kokaenŋ jeŋ laligowonŋa,

^v 12.26 Hag 2.6   ^w 12.29 Dut 4.24   ^x 13.2 Jen 18.1-8; 19.1-3   ^y 13.5 Dut 31.6, 8; Joos 1.5   ^z 13.6 Ond 118.6

“Poŋonŋ ilailaana kolooro namo ejembanonŋ tiwilaanŋ nombutiwaa so mende koloouju. Kawaajonŋ keena monŋ mende moma laligojeŋ.”

⁷Galenŋurugianonŋ Anutuwaawaa qaa injjogiti, ii mono romonŋonŋ onŋoma laligowu. Nanamemeŋgia nomaenŋ ama megi laaligogianonŋ tegoroti, mono ii romonŋonŋ momalaarigiaa siligia otaanŋ laligowu. ⁸Jiisas Kraist utekuteya qaago. Wala laligoroti, iikayadeenŋ kete laligoja ano kambaŋ tetegoya qaa laligonŋ ubaa. ⁹Kalenŋmorianŋ toroqenŋ buŋa qenŋ aoninŋ uunana meŋ kotiiro qeaŋŋonŋkebaato, nene newombaa silia ii me iikanonŋ mono uunana meŋ kotiiwaatiwaajonŋ amamaanŋkeja. Tosianonŋ nenewaa qizimizinŋ kania kania otaagi nanamemeŋ iikanonŋ mono mende totoonŋ ilaanŋ onŋono porogoro. Kawaajonŋ tosanonŋ qizimizinŋ morota morota ejemba kuma onŋomakejuti, onŋononŋ mono qaa ii mesaowu. (Siliwaa qaayanonŋ mono jinŋaunŋ mende ama onŋomba.)

¹⁰Siimolonŋ oonŋoonŋ alata qaita monŋ ii ananaanonŋ eja. Balononŋ opo sel jigo gorawaa gawonŋ meŋkejuti, iyonŋononŋ siimolonŋ qaita monŋ iikawaa bakaya meŋ newombaajonŋ amamaanŋkeju. Anutononŋ iyonŋoonŋonŋ qaa kaenŋ mende jeŋ tegorota eja. ¹¹“Namononŋ jigo gawonŋ galenŋ waŋananonŋ nama ejemba ŋinŋisongogia koma konjoratiwaatiwaajonŋ ama oro qenŋ saya meŋ jigo gorawaa uuta kowoga totoonŋ iikanonŋ umakejato, oro honŋgia ii meŋ gomanŋ tawatawa laligojuti, iikawaa kiropo seleenŋenjanonŋ kema iikanonŋ oogi jeŋ aloweenŋkeja. ¹²Iikawaa so Jiisas kaanŋagadeenŋ kanagesouruta iyaŋaa sayanonŋ meŋ sorainŋ onŋombaatiwaajonŋ ama siti kiropowaa nagu seleenŋenjanonŋ qegi siimbobolo moma komuro.

¹³Kawaajonŋ gomanŋ tawatawa^b laligojonŋi, anana mono iikawaa kiropo seleenŋenjanonŋ kema Jiisaswaanonŋ toroqewonŋa. Iwaajonŋ ama mepaqepae ama nonomakejuti, mono ii bosima laligowonŋa. ¹⁴Ii kokaembaajonŋ: Siti tetegoya qaa enŋ ubaati, ii namononŋ mende enŋ nononŋjato, siti kanagenŋ asuginŋ nonombaati, ii iibombaajonŋ mono janŋarinŋ riinŋ laligojonŋ.

¹⁵Kawaajonŋ mono suulanŋ Jiisasnonŋ nemunŋ koma nonono Anutuwaajonŋ mepemepesee nandunŋ ama laligowonŋa. Jiisas qata mepeseenŋkejuti, iyonŋoo je buugiaa honŋananonŋ mono Anutuwaawaa nandunŋa koloouja. ¹⁶Iwoi enŋ onŋonŋi, ii mendeema aonŋ meŋ qeaŋŋonŋ aonŋkejuti, iikanonŋ mono Anutuwaawaa nandunŋa monŋ koloouja. Anutononŋ nandunŋ ii iiro uutanonŋ qeaŋŋoro sokomakeja. Kawaajonŋ kaenŋ ambutiwaajonŋ mono mende duduuwu.

¹⁷Galenŋurugia mono teŋ koma onŋoma ku-usunŋgia baatanonŋ kema laligowu. Gawonŋ megitiwaa sundugia Anutuwaawaa jaanonŋ ambuti, iyonŋononŋ mono iikaanŋa inŋiima uugia galenŋ komakeju. Yonŋononŋ gawonŋgia ii uulombo qaganonŋ mewubo. Iikanonŋ onŋo mende ilaanŋ onŋonaga. Kawaajonŋ mono qaagiaa baatanonŋ kema laligogi korisoro qaganonŋ gawonŋgia megi sokombaa.

^a 13.11 Lew 16.27   ^b 13.13 Balononŋ kusu laligojonŋi, iikawaa qata tawatawa.

¹⁸ Mono nonoojon ama Anutu qama koolinkebu. Iwoi kuuya kanon nanamemej qabuñayawo ambombaa siija ej nonono Anutunonj niniima “Sokonja,” jero uugejanananonj moninj qeañgonkeja. Qaa ii moma yagojon. ¹⁹ Noojona qama koolinkebutiwaajonj mono kaparanj koma kokaembaajonj kuuj onjonjer: Onjo qama kooligi Anutunonj kambanj mende mej koriro qeañgonj saanonj mombo onjoononj kamaña.

Kokaen qama koolinkejon:

²⁰ Jiisasnonj komurotiwaajonj ama lama galen qabuñayawo koloonj laligoja. Saya molaan iikawaa mungejanonj Anutuwaa soomonggo areña qokotaan mej kotiuro kambanj tetegoya qaa ej ubaa. Anutunonj Ponjana ii mej gbiliro koomunonga waama kotiinj laligoja.

²¹ Anutu luae Toyanonj mono inaan onjoma uusiñaa so ama mej laligowutiwaa akadamyua kuuya onjmakebaa. Iikaan saanonj kotiinj gawonj awaa kania kania mej laligowu. Iinoñ meweñgonj kuuj onjono Jiisas Kraistwaanonj nanjonj laaligo Anutuwaanonj sokonji, mono iikaña laligowu. Kraistwaa qabuñaya mono kambanj so mepeseeninj kambanj tetegoya qaa akadamyawo ej ubaa. Qaa ii onjanonj.

Qaa tetegoya

²² Oo uumeleenj alauruna, niinoñ kokaen qisinj onjonjer: Buña Tere toroga koi onj onjonjer. Kawaajonj qambañmambanj qaana koi mono kaparanj koma buña qeñ aowu. ²³ Buju koi mono mobu: Uumeleenj alanana Timoti ii kapuare mirinoñga isañgi kamaaro. Uulañawo koi koubaati eej, mono iwo kanj injiibota.

²⁴ Yeizozo qaa ambe galeñurugia kuuya ano Anutuwaa ejemba soraaya kuuya ii injjowu. Itali alaurunananonj yeizozogia anji onjoononj kaja.

²⁵ Anutuwaa kaleñmoriañanonj mono kuuya onjowo ej uma ewa.